

ค่าทนายความกับมาตรการริบทรัพย์

ทนายความ(attorney) เป็นผู้ประกอบวิชาชีพทางกฎหมาย หมายถึงผู้ดำเนินคดีในศาลแทนคู่ความ ด้วยเหตุที่ทนายความเป็นบุคคลที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้ให้ความไว้วางใจให้ความแตกต่างคดีแทนตน ทำให้ทนายความจึงต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับสัมพันธกับบุคคลต่างๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น ผู้ต้องหา โจทก์ หรือจำเลย ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง

อย่างไรก็ตามในสังคมคนหมู่มากย่อมมีทั้งคนดีและคนไม่ดี ดังจะเห็นได้จากมีผู้เขียนป้ายชื่อโรงแรมแห่งหนึ่งในอังกฤษว่า " The Honest Lawyer " โดยมีภาพคนใส่เสื้อคลุมสีน้ำเงินยืนถือศีรษะของเขาไว้ในมือ แสดงว่าทนายความสุจริตก็มี แต่เขาตายแล้ว¹ ทั้งนี้การประกอบวิชาชีพกฎหมายเป็นอาชีพที่ต้องใช้ความรู้ความชำนาญเป็นพิเศษ ทำได้เฉพาะแต่ผู้ที่มีความรู้ความชำนาญในงานด้านกฎหมายเท่านั้นทำให้สภาพของอาชีพจึงเป็นการผูกขาด ซึ่งหากไม่มีการควบคุม ก็อาจจะเกิดช่องทางการหาประโยชน์จากจนเกินขอบเขต เหมือนดังที่มีคำเรียกทนายพวกนี้ในกฎหมายสมัยเก่า ว่าเป็นพวกซื้อหมอมความหรือเจ้าถ้อยหมอมความ²

ดังนั้นหากไม่มีการตรวจสอบควบคุมทนายความก็อาจเกิดกรณี " คนซื้อหมอมความ " ขึ้น คือผู้ที่ยุยงส่งเสริมเลี้ยมสอนให้ตัวความหลีกเลี่ยงบิดเบือนความจริง ซึ่งในปัจจุบันก็มีทนายความเช่นนี้เคยแนะนำให้ลูกความไปทำเอกสารเท็จ³ กรณีเช่นนี้อาจทำให้ทนายความเข้าข่ายเป็นผู้ช่วยเหลือ สนับสนุนการกระทำความผิดฐานฟอกเงินได้เหมือนกัน

แนวความคิดในการตรวจสอบธุรกรรมของทนายความนั้น สืบเนื่องมาจากการที่ทนายความได้พาลูกความไปให้ถ้อยคำกับเจ้าหน้าที่ ป.ป.ง. และทนายความได้ถูกสอบสวนและ

¹ Denning, p. 33. ที่ King's Lynn & Folkeston. อ้างจาก จิตติ ดิงศภิทัย, หลักวิชาชีพนักกฎหมาย, น. 35.

² เพิ่งอ้าง, น.35.

³ คำชี้แจงของ พ.ต.อ. พิระพันธุ์ เปรมภูติ เลขานุการ ปปง. ในงานสัมมนาเรื่องการยึดทรัพย์ ฟอกเงินและชะลอฟ้อง จัดโดยสภาทนายความ เมื่อวันที่ 23 สิงหาคม 2546, อ้างจาก อัครวิน อาชาโนย รายงานสัมมนาพิเศษเรื่อง กฎหมายการฟอกเงินกับทนายความ, วารสารข่าวกฎหมายใหม่, น. 40.

พิมพ์มือตรงนี้ทนายความบางท่านเห็นว่าไม่เหมาะสมควรยกเลิกเสีย การตรวจสอบทนายความควรทำเฉพาะบางรายที่เห็นว่าทำหน้าที่เกินกว่าวิชาชีพทนายความ หรือเข้าไปเกี่ยวข้องกับสัมพันธกับลูกความเป็นพิเศษเท่านั้น⁴ เนื่องจากวิชาชีพทนายความเป็นอาชีพที่ต้องรักษาความลับของลูกความไม่สามารถเปิดเผยได้ เพราะทนายความอยู่ในฐานะที่รู้ความลับของลูกความ เป็นเอกสิทธิ์และหน้าที่ที่จะไม่เปิดเผยความลับ หากทนายความเปิดเผยความลับนั้นโดยประการที่น่าจะเกิดความเสียหาย ถือว่าเป็นการผิดมารยาททนายความ พ.ศ. 2482 ข้อ 3 และผิดกฎหมายอาญา มาตรา 323 อีกส่วนหนึ่ง

อย่างไรก็ตามทนายอาจเปิดเผยข้อมูลที่ได้รับโดยหน้าที่ได้ ในกรณีที่ลูกความกล่าวหาว่าทำผิดอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อต่อสู้ในการพิจารณาข้อกล่าวหา นั้น หรือกรณีที่ลูกความปรึกษาว่าจะกระทำการใดที่เป็นความผิดอาญา ทนายความอาจเปิดเผยข้อความนี้ได้ เช่น เพื่อป้องกันความเสียหายที่จะเกิดแก่ผู้ที่ได้รับผลร้ายจากการที่ลูกความจะกระทำผิด⁵ ข้อนี้หมายความว่าถึงการที่ลูกความจะกระทำผิดในเวลาข้างหน้า ไม่ใช่การกระทำผิดที่ลูกความได้กระทำความแล้วและมาปรึกษาเพื่อต่อสู้คดี

ตรงนี้จึงต้องหาเส้นแบ่งการทำหน้าที่ของทนายความ ระหว่างการทำตามหน้าที่กับการทำนอกหน้าที่ และการทำหน้าที่เป็นการกระทำก่อนที่ลูกความกระทำความผิดมาแล้วหรือหลังการกระทำผิดมาแล้ว ซึ่งเป็นการสร้างความยุ่งยาก ลำบากใจให้กับทนายความผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทและหน้าที่ตามกฎหมายของตนอยู่ไม่น้อย เพราะทนายจะต้องระมัดระวังในข้อนี้ มิฉะนั้นอาจตกอยู่ในข่ายฟอกเงินซึ่งแทนที่จะเป็นตัวแทนตัวความในการว่าความ ก็อาจตกเป็นอาจตัวเป็นคู่ความร่วมมือกับตัวความตามกฎหมายฟอกเงินแทน

เส้นแบ่งของการทำหน้าที่ของทนายความ จึงเป็นสิ่งที่ต้องศึกษาค้นคว้าว่าควรอยู่ตรงจุดไหนเพราะการทำนอกหน้าที่ของทนายความ เช่น มีการรับฝากทรัพย์สินต่าง ๆ ของลูกความไปมีส่วนในการจำหน่ายจ่ายโอน ทนายความนั้นก็อาจจะถูกเจ้าหน้าที่ ป.ป.ง. ตรวจสอบการทำธุรกรรมกับลูกความนั้นได้ ซึ่งหากปรากฏว่าเป็นความสัมพันธ์พิเศษระหว่างทนายความกับลูกความแล้ว ทรัพย์สินต่างๆ ก็ต้องตกอยู่ในข่ายที่ต้องถูกริบ (forfeiture) รวมถึงเงินค่าตอบแทนทนายความ ซึ่งเป็นรายได้หรือผลกำไรที่มาจากการประกอบอาชญากรรมตามความผิดมูลฐานก็น่าจะอยู่ในข่ายที่ต้องถูกริบเช่นกัน อย่างในประเทศสหรัฐฯ จะมีกรณีที่ริบค่าทนายเพราะ

⁴ คำชี้แจงของ สัก กอแสงเรือง, เพิ่งอ้าง, น. 41.

⁵ Canons, ข้อ 37, อ้างจาก หลักวิชาชีพนักกฎหมาย, น. 133.

ทนายความในระบบของสหรัฐ มีข้อบังคับของ The Law of Society เกี่ยวกับการเก็บรักษาเงินและทรัพย์สินของลูกค้าว่า จะต้องเปิดบัญชีฝากเงินหรือฝากทรัพย์สินไว้กับธนาคารโดยเฉพาะ และจะต้องแสดงบัญชีและรายการรับและจ่ายเงินให้กับลูกค้าได้ตลอดเวลาที่ลูกค้าประสงค์

ฐานะของทนายความของสหรัฐฯ จึงมีลักษณะเหมือนกับเป็นทรัสต์ของเงินฝากของลูกค้าตน⁶ อันมีลักษณะเป็นการทำธุรกรรมกับลูกค้า ดังนั้นโอกาสที่ทนายความจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับการฟอกเงินจึงมีความเป็นไปได้ค่อนข้างสูง

แต่เนื่องจากบทบาทของทนายความในคดีฟอกเงินนั้นมีอยู่หลายขั้นตอน ในแต่ละขั้นตอนก็มีรายละเอียดอยู่มากและเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับกฎหมายอยู่หลายฉบับ การที่จะรับเงินค่าทนายความได้หรือไม่นั้นจึงต้องศึกษาลงไปในเรื่องละเอียดถึงขั้นตอนต่างๆ ในการทำงานของทนายความจึงจะสามารถระบุได้ ดังนั้นเพื่อให้เกิดความชัดเจนและอาจใช้เป็นแนวบรรทัดฐานในการปฏิบัติของทั้งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และทนายความ จึงสมควรที่จะต้องทำการศึกษาเงินค่าทนายในคดีฟอกเงินจะเกี่ยวข้องกับการบริหารทรัพย์สินว่าเป็นอย่างไร

4.1 นิยามและความหมายของคำว่าริบทรัพย์สิน

คำว่า "ริบทรัพย์สิน" ภาษาอังกฤษใช้คำว่า "Forfeiture" หรือ "Confiscation" ในประเทศอังกฤษคำว่า "Forfeiture" และ คำว่า "Confiscation" เป็นคำที่มีความหมายเหมือนกัน ไม่แตกต่างกัน แต่ในประเทศสหรัฐฯ คำว่า "Forfeiture" หมายถึง การสูญเสียทรัพย์สินโดยปราศจากค่าตอบแทน เนื่องจากบุคคลกระทำความผิดกฎหมาย เป็นการดำเนินคดีต่อทรัพย์สินโดยตรง ผลของการริบทรัพย์สินเป็นการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินเฉพาะสิ่งจากเจ้าของให้ตกเป็นของรัฐ⁷ ส่วนคำว่า "Confiscation" หมายถึง การที่รัฐยึดทรัพย์สินมาจากบุคคลใดโดย

⁶ ธานินทร์ กรัยวิเชียร. และคณะ. หลักวิชาขึ้นนักกฎหมายในประเทศที่ใช้กฎหมายระบบคอมมอนลอว์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา , 2549), น.47.

⁷ Jean F.Rydstrom, " Forfeiture and penalty " in American Jurisprudence, ed. Oscar C. Satinger (N.Y. : The Lawyer Co operative Publishing Company, 1968), 36: 1., น. 27.

ไม่มีค่าตอบแทนให้แก่เจ้าของ เพราะบุคคลนั้นถูกศาลพิพากษาลงโทษเนื่องจากกระทำผิดอาญา⁸

จะเห็นว่าการริบทรัพย์สินทางแพ่งและอาญา แม้จะมีความคิดพื้นฐานที่แตกต่างกัน แต่มาตรการทั้งสองก็สามารถนำมาใช้ในการปราบปรามอาชญากรรมด้วยกัน โดยการริบทรัพย์สินทางอาญาจะกระทำได้อีกต่อเมื่อเจ้าของทรัพย์สินถูกศาลพิพากษาว่ากระทำผิด และให้ริบทรัพย์สิน ส่วนการริบทรัพย์สินทางแพ่ง ศาลสามารถริบได้โดยไม่ต้องพิจารณาว่าเจ้าของทรัพย์สินได้ถูกศาลพิพากษาลงโทษเนื่องจากการกระทำผิดอาญาหรือไม่

จากศึกษาการริบทรัพย์สินในอดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ถ้ามองเชิงเนื้อหาจะเห็นว่า แม้กฎหมายริบทรัพย์สินจะมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง แต่ในส่วนของจิตวิญญาณหรือเจตนารมณ์ของมาตรการดังกล่าวแทบจะไม่มีเปลี่ยนแปลงทั้งทางแพ่งและอาญา นอกจากนี้มาตรการริบทรัพย์สินทางแพ่งยังขยายขอบเขตการริบทรัพย์สินให้กว้างขวางออกไปอีก ในลักษณะเป็นการจำกัดอำนาจทางเศรษฐกิจของผู้กระทำผิด เพื่อมิให้ได้ใช้ประโยชน์จากรายได้ที่ได้มาจากการประกอบอาชญากรรม

ศาสตราจารย์ จิตติ ดิงศภัทย์ ได้อธิบายถึงการริบทรัพย์สิน ตามกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 มาตรา (1) ซึ่งเป็นที่มาของ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 33(1) ว่า “ การริบทรัพย์สินแม้จะเป็นโทษ ก็มีลักษณะเป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัย ฉะนั้นศาลควรมีอำนาจที่จะริบทรัพย์สินได้ในกรณีความปลอดภัยของประชาชนถูกกระทบกระเทือน ฉะนั้นถ้าจำเลยได้แสดงกิริยาออกมาภายนอกให้ปรากฏว่าทรัพย์สินนั้นจำเลยมิได้เพื่อใช้สำหรับกระทำความผิดแล้ว แม้การกระทำนั้นจะไม่ถึงขั้นพยายามกระทำความผิดก็ดี ศาลย่อมมีอำนาจริบได้ เหตุผลที่ควรเป็นเช่นนี้ก็ คือ ศาลควรจะต้องตัดไฟต้นลม โดยทำให้จำเลยปราศจากเสียเครื่องมือที่อาจใช้ในการกระทำความผิดต่อไปภายหน้า ”⁹ ซึ่งจากข้อความข้างต้นดังกล่าวนี้ จะเห็นได้ว่าการริบทรัพย์สินแม้จะเป็นโทษ แต่ก็มีลักษณะเป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัยด้วย ทำให้สามารถทอดเชื่อมโยงไปถึงการใช้มาตรการริบทรัพย์สินตามมาตรการสมคบได้ด้วยเช่นกัน

⁸ Henry Cambell Black, Black's Law Dictionary. 6th ed.(St. Paul : West Publishing Co.,1990): 299.

⁹ หยุด แสงอุทัย, คำอธิบายกฎหมายลักษณะอาญา (พระนคร:โรงพิมพ์วิบูลย์กิจ, 2495) น. 277-278. อ้างจาก เกียรติขจร วังนะสวัสดิ์ คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1 น. 562.

4.2 ความเป็นมาของมาตรการรับทรัพย์สิน

กรรมสิทธิ์ของบุคคลตามธรรมชาติต้องได้รับความคุ้มครอง ดังจะเห็นได้จากปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ(Universal Declaration of Human Right) ข้อ 17 ได้กำหนดในเรื่องที่เกี่ยวกับสิทธิของบุคคลในทรัพย์สินว่า (1)ทุกคนมีสิทธิที่จะเป็นเจ้าของทรัพย์สิน โดยลำพังตนเอง เช่นเดียวกัน โดยร่วมกับผู้อื่น (2) บุคคลใดๆ จะถูกริบทรัพย์สินโดยพลการไม่ได้

นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2540 มาตรา 48 วรรคแรกบัญญัติว่า “ สิทธิของบุคคลในทรัพย์สินย่อมได้รับความคุ้มครอง ขอบเขตแห่งสิทธิและการจำกัดสิทธิเช่นนี้ ย่อมเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ ”

กล่าวโดยสรุป รัฐจะจำกัดสิทธิของบุคคลในทรัพย์สินโดยพลการไม่ได้ จะต้องมีการกฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้อย่างชัดแจ้งจึงจะสามารถกระทำได้ภายใต้ขอบเขตที่กฎหมายกำหนด ดังนั้น

หากบุคคลได้ใช้ทรัพย์สินหรือได้ทรัพย์สินมา อันเป็นการฝ่าฝืนข้อห้ามหรือข้อจำกัดตามกฎหมายผู้ที่ทำนั้นจึงต้องถูกลงโทษ อันอาจเป็นโทษที่กระทำแก่ร่างกาย เช่น ประหารชีวิต หรืออาจเป็นโทษที่กระทำต่อเสรีภาพ เช่น จำคุก หรืออาจเป็นโทษที่กระทำแก่ทรัพย์สิน เช่น โทษปรับแล้วกฎหมายก็ยังบังคับให้รับทรัพย์สินนั้นได้อีกด้วย¹⁰

4.3 การรับทรัพย์สินของประเทศไทย

ประเทศไทยมีการรับทรัพย์สินทั้งในทางแพ่งและอาญามาตั้งแต่สมัยโบราณ ในอดีตโทษรับทรัพย์สินในทางอาญามีลักษณะเป็นโทษโดยแท้ มีลักษณะโทษที่รุนแรงเช่นเดียวกับโทษประหารชีวิตหรือโทษจำคุกตลอดชีวิต¹¹ ดังจะเห็นได้จาก กฎหมายลักษณะขบถศึก มาตรา 1 บัญญัติว่า “ อนึ่ง ผู้ใดเอาใจแม่เพื่อข้าศึกศัตรู นัดแนะให้ยกเข้ามาเบียดเบียนพระนครขอบันธสีมาธานีน้อยใหญ่ อนึ่ง ผู้ใดเอากิจการบ้านเมืองแลกำลังเมืองแจ้งให้ข้าศึกฟัง ถ้าผู้ใดกระทำดังกล่าวมา โทษผู้นั้นเป็นอุกฤษณโทษ 3 สถาน ๆ หนึ่งให้รับราชบาทร ฆ่าเสียให้สิ้นทั้งโคตร

¹⁰ พัทธมน จักรวงกูร, “การรับทรัพย์สิน”, (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2504), น. 20.

¹¹ เพิ่งอ้าง , น. 9 – 11.

สถานที่ให้รับราชบาทว์ฆ่าเสีย 7 ชั่วโมง สถานที่หนึ่ง ให้รับราชบาทว์ แล้วให้ฆ่าเสียโคตรนั้น
อย่าให้เสียสืบไปเลย"¹²

การรับราชบาทว์เป็นการรับจนสิ้นเชิง ทรัพย์สมบัติข้าทาสบริวารใดๆ ของผู้นั้นต้อง
ถูกริบจนหมดสิ้น อันเป็นอาญาเกี่ยวกับทรัพย์สมบัติของผู้กระทำผิดอย่างร้ายแรงซึ่งเป็นการ
ลงโทษทางอาญา¹³

การรับทรัพย์ในทางแพ่ง ดังมีปรากฏในกฎหมายลักษณะผิดเมีย มาตรา 10
บัญญัติว่า " หญิงใดทำชู้นอกใจผิดพิจารณาเป็นลัทธิ ให้ปรับไหมชายหญิง โดยพระราช
กฤษฎีกา แลโค กระบือ ช้าง ม้า เกวียน ทาส กรรมกรชายหญิง สิ่งสรรพทรัพย์ทั้งปวงมีมาก
น้อยเท่าใดก็ดี ท่านว่าให้แก้ชายผิดเท่าจนสิ้น ...ฯลฯ "

จะเห็นได้ว่า ในอดีตการรับทรัพย์สินของกฎหมายไทยมีทั้งทางแพ่งและอาญา
สามารถกระทำได้อย่างกว้างขวาง มีผลกระทบกระเทือนต่อเศรษฐกิจความเป็นอยู่ของผู้ถูกริบ
ทรัพย์สินเป็นอย่างมากจนถึงขั้นสิ้นเนื้อประดาตัว ครอบครัวต้องตกต่ำลำบาก นอกจากนี้ยัง
เป็นสาเหตุล่อใจให้รัฐที่ต้องการเงินทองหรือทรัพย์สินเกิดมีจิตใจไม่บริสุทธิ์ อาจจับกุมบุคคลที่มั่ง
มีหรืออุดมไปด้วยทรัพย์สินเงินทองมาพิจารณาลงโทษทรัพย์สินของเขาโดยไม่เป็นธรรมได้ง่าย
ดังนั้นกฎหมายเรื่องรับราชบาทว์จึงถูกยกเลิกไป และเปลี่ยนมาเป็นการรับทรัพย์สินเฉพาะสิ่งที่
เกี่ยวกับความผิดเท่านั้น¹⁴

แม้กฎหมายเรื่องการรับราชบาทว์ได้ถูกยกเลิกไป แต่มาตรการรับทรัพย์สินก็ยังคงมี
บัญญัติไว้ในกฎหมายไทย ได้แก่ กฎหมายลักษณะอาญา และกฎหมายอาญา โดยกฎหมาย
ลักษณะอาญาได้กำหนดให้การรับทรัพย์เป็นโทษส่วนประกอบ ต่อมาประมวลกฎหมายอาญา ได้
เปลี่ยนเป็นโทษตาม มาตรา 18(5)

ปัจจุบันมาตรการรับทรัพย์ยังมีปรากฏอยู่ในกฎหมายทั้งในทางแพ่ง และทางอาญา
ในลักษณะและรูปแบบที่แตกต่างกันดังนี้

¹² เพิ่งอ้าง, น.9-11.

¹³ เพิ่งอ้าง.

¹⁴ จิตติ ดิงศภัทย์, เอกสารประกอบการบรรยายวิชาการจากฐานกฎหมายอาญา ระดับ
ปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พ.ศ. 2523 (ชุด 4), น. 935; และพิพัฒน์
จักรางกูร, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 9, น. 12.

4.3.1 การริบทรัพย์สินทางอาญา

ตาม ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 (5) บัญญัติให้การริบทรัพย์สิน (Forfeiture of Property) เป็นโทษอาญาอย่างหนึ่งที่มุ่งเน้นที่ตัวทรัพย์สินเป็นสำคัญ ต่างกับโทษสถานอื่น แม้ผู้กระทำความผิดจะไม่ได้รับโทษ แต่ศาลก็สั่งให้ริบทรัพย์สินได้ ตามคำพิพากษาฎีกาที่ 246/2516 วินิจฉัยว่า “ การริบทรัพย์สิน แม้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 บัญญัติว่าเป็นโทษสถานหนึ่ง แต่ก็โทษที่มุ่งถึงตัวทรัพย์สินเป็นสำคัญ ต่างกับโทษสถานอื่น แม้จำเลยซึ่งเป็นผู้กระทำความผิดจะไม่ต้องรับโทษเพราะมีอายุไม่เกิน 14 ปีก็ตาม ศาลก็ชอบที่จะสั่งริบทรัพย์สินของกลางได้ ” ทรัพย์สินอาชญากริบได้ตามกฎหมายอาญา ได้แก่ทรัพย์สินดังต่อไปนี้

1. ทรัพย์สินที่ศาลต้องริบเสมอ เป็นทรัพย์สินที่ทำหรือมีไว้เป็นความผิด ตาม มาตรา 32 ทรัพย์สินเหล่านี้ ได้แก่ เงินตราปลอม แสตมป์ปลอม อาวุธสงคราม เฮโรอีน ฯลฯ ทรัพย์สินประเภทนี้แม้ศาลจะพิพากษายกฟ้อง ศาลก็ต้องมีคำสั่งให้ริบทรัพย์สินดังกล่าวนั้นเสมอ

เพราะโดยสภาพของทรัพย์สินนั้นเป็นความผิดในตัวเอง มิใช่ทรัพย์สินนั้นเป็นความผิดเพราะขาดคุณสมบัติหรือมีพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเข้ามาเกี่ยวข้อง จึงมีกฎหมายบัญญัติไว้อย่างชัดแจ้งห้ามมิให้ผู้ใดทำ หรือมีไว้ในความครอบครองเพราะลักษณะของทรัพย์สินนั้นเป็นอันตรายต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมโดยรวม เช่น เฮโรอีนเป็นของกลางที่มีไว้เป็นความผิด แม้ศาลพิพากษายกฟ้องเพราะจำเลยมิใช่ผู้มีเฮโรอีน ศาลก็ริบเฮโรอีนของกลางได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 2221/2521) แต่ถ้ายาซึ่งจำเลยใช้ในการประกอบโรคศิลป์ไม่เป็นสิ่งที่ใช้ในการกระทำความผิด เพราะการประกอบโรคศิลป์เป็นความผิดเฉพาะไม่ได้จดทะเบียนและไม่ได้รับอนุญาต หากว่าการประกอบโรคศิลป์นั้นเป็นความผิดไม่ ยาซึ่งจำเลยใช้ในการประกอบโรคศิลป์จึงไม่เป็นสิ่งของอันจะพึงริบได้(คำพิพากษาฎีกาที่ 700/2480)

อย่างไรก็ตาม แม้กฎหมายจะกำหนดให้ริบทรัพย์สิน ซึ่งผู้ใดทำ หรือมีไว้เป็นความผิดโดยเด็ดขาด ตาม มาตรา 32 ไม่ว่าทรัพย์สินนั้นจะเป็นของผู้ใดก็ตาม แต่การริบทรัพย์สินโดยเด็ดขาดตามกฎหมายอื่น เช่น พ.ร.บ. ศุลกากร พ.ศ. 2469 พ.ร.บ. การพนัน พ.ศ. 2478 พ.ร.บ. ปาไม้ พ.ศ. 2484 พ.ร.บ. ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 พ.ร.บ. ป้องกันการค้ากำไรเกินควร พ.ศ. 2490 ฯลฯ ศาลจะสั่งริบทรัพย์สินเหล่านั้นไม่ได้เพราะเป็นการขัดรัฐธรรมนูญ เนื่องจากการริบทรัพย์สินถือเป็นการเป็นการลงโทษอย่างหนึ่งจึงริบทรัพย์สินของผู้อื่นที่มีได้รู้เห็นเป็นใจ หรือมิได้เป็นผู้เข้าร่วมกระทำความผิดไม่ได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 222/2494 ศาลวินิจฉัยว่า บทบัญญัติ มาตรา 13 ทวิ (1) แห่ง พ.ร.บ. สำรวจและห้ามกักขัง พ.ศ. 2489 แก้ไขเพิ่มเติมโดย พ.ร.บ. สำรวจและห้ามกักกันขัง (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2489 มาตรา 6 เฉพาะที่ให้รับทรัพย์สินของบุคคลอื่นที่มีได้รู้เห็นในการกระทำความผิดด้วยนั้น เป็นการขัดรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2490 มาตรา 29 และ บทบัญญัติดังกล่าวนี้จึงใช้บังคับมิได้ตามความในมาตรา 178 ของรัฐธรรมนูญฉบับนั้น

2. ทรัพย์สินที่อยู่ในดุลพินิจของศาลว่าจะรับหรือไม่ก็ได้ การรับทรัพย์สินประเภทนี้ ได้แก่ทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้ใช้ หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด หรือเป็นทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้มาโดยได้กระทำความผิด เว้นแต่เป็นของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด ตามมาตรา 33 แบ่งประเภททรัพย์สินที่จะถูกริบออกได้ 3 ประเภท

2.1 ทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้ใช้ในการกระทำความผิด ตามปกติทรัพย์สินประเภทนี้ ทุกคนมีได้โดยชอบด้วยกฎหมาย แต่เจ้าของทรัพย์สินนั้นกลับนำไปใช้โดยผิดกฎหมาย กล่าวคือนำไปใช้ในการกระทำความผิดโดยตรงที่ก่อให้เกิดความผิดขึ้น และต้องเป็นทรัพย์สินที่ในขณะที่กระทำความผิดด้วยจึงจะสามารถริบได้ ซึ่งถ้าไม่มีทรัพย์สินประเภทนี้ก็ไม่สามารถกระทำความผิดได้ เช่น โทรศัพท์มือถือ และเครื่องเล่นวีดีโอเทปเป็นเครื่องมือแพร่ภาพลามกเพื่อแสดงออกแก่ประชาชน และเรียกเก็บเงินจากผู้ชมเป็นทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิด ศาลสั่งริบได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 2835/2531) แต่ถ้าเป็นเพียงทรัพย์สินที่ช่วยเหลือหรือให้ความสะดวกในการกระทำความผิด ไม่ได้ใช้เป็นเครื่องมือในการกระทำความผิดไม่ถือเป็นทรัพย์สินที่ได้ใช้ในการกระทำความผิด¹⁵ เช่น โทรศัพท์มือถือที่รับภาพการแข่งขันชกมวย แล้วมีผู้พนันมวยจากรายการนั้นหาทำให้เครื่องรับโทรศัพท์ดังกล่าวเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในการเล่นการพนันชกมวยตาม พ.ร.บ. การพนันไม่ (คำพิพากษาฎีกาที่ 2137/2531)

การรับทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิด จะรับแต่เฉพาะทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิด หรือรวมทรัพย์สินส่วนอื่นด้วยก็ได้ เช่น อาวุธปืนที่ใช้ก่อเหตุ ย่อมรวมถึงซองปืนซึ่งใช้ห่อหุ้มปืนกระบอกดังกล่าวด้วย(คำพิพากษาฎีกาที่ 1369/2523) เทียบเคียงคดีของประเทศญี่ปุ่น ศาลพิพากษาให้ริบทั้งกริชและเครื่องหุ้มห่อ โดยให้เหตุผลว่ากริชเป็นทรัพย์สินที่ใช้ประกอบเป็นความผิด ส่วนฝักและเครื่องหุ้มห่อเป็นเครื่องอุปกรณ์ จึงให้ริบด้วย¹⁶

¹⁵ พัทธมน จักรางกูร, กฎหมายอาญา ภาค 1, น. 107 -108.

¹⁶ เพิ่งอ้าง, น. 41.

2.2 ทรัพย์สินที่มีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด ทรัพย์สินประเภทนี้ เป็นทรัพย์สินที่ยังไม่ได้ใช้ในการกระทำความผิด แต่โดยสภาพนั้นเป็นทรัพย์สินที่มีไว้เพื่อกระทำความผิดโดยตรงและมีเจตนาที่จะใช้ทรัพย์สินนั้นกระทำความผิด เช่น เงินที่จำเลยเตรียมไว้ให้แก่ผู้รับจ้างฆ่าผู้ตาย เป็นเงินที่มีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด ศาลรับได้ตาม มาตรา 33 (คำพิพากษาฎีกาที่ 699/2520) หรือ เงินที่เตรียมไว้เพื่อนำมาซื้อขายเสพติด เป็นทรัพย์สินที่มีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด(คำพิพากษาฎีกาที่ 5220/2531)

ทรัพย์สินที่มีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด หากการกระทำของเจ้าของทรัพย์สินยังมิได้ลงมือกระทำความผิด แต่ถ้าได้มีการแสดงกิริยาปรากฏออกมาภายนอก(Over Act) ก็ถือว่าทรัพย์สินนั้นมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิดแล้ว แม้การกระทำจะไม่ถึงขั้นพยายามหรือพอจะเป็นความผิดได้ เพราะเป็นการตัดไฟแต่ต้นลมเพื่อป้องกันมิให้นำทรัพย์สินไปใช้ในการกระทำความผิดในภายภาคหน้า

2.3 ทรัพย์สินที่ได้มาโดยการกระทำความผิด เป็นกรณีที่มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น และได้ทรัพย์สินนั้นมาจากการกระทำความผิดโดยตรง เช่น เงินที่ขายเฮโรइनได้เป็นทรัพย์สินที่ได้จากการกระทำความผิด ตาม มาตรา 33(2) (คำพิพากษาฎีกาที่ 2679/2521) แต่ถ้าปล้นทรัพย์แล้วนำไปจำหน่ายรับจำนำมิใช่ทรัพย์ที่ได้ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด หรือได้มาโดยการกระทำความผิด ศาลไม่มีอำนาจริบ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 33 (คำพิพากษาฎีกาที่ 998/2536) และทรัพย์สินที่ได้มาโดยการกระทำความผิด ต้องมีกฎหมายบัญญัติว่าการได้ทรัพย์สินนั้นมาเป็นการผิด ถ้าไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้เช่นนั้น ทรัพย์สินนั้นก็มิอยู่ในข่ายที่ต้องถูกริบ เช่น ทรัพย์ที่ได้จากการลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ครอบครองทรัพย์ ชิงทรัพย์ หรือปล้นทรัพย์ อันเป็นความผิดฐานรับของโจร ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 357 ความมุ่งหมายของการริบทรัพย์สินตามข้อนี้ เพื่อต้องการมิให้ผู้กระทำความผิดได้รับประโยชน์จากทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดของตน แต่ก็จำกัดเฉพาะทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดโดยตรงเท่านั้น

การริบทรัพย์สินตามมาตรา 33 จะริบได้ก็เฉพาะทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดหากทรัพย์สินนั้นเป็นของบุคคลที่สามที่ไม่ได้มีส่วนรู้เห็นเป็นใจ เพราะโดยสภาพของทรัพย์สินมิได้เป็นความผิดในตัวเอง ประกอบกับการริบทรัพย์สินในทางอาญาเป็นการลงโทษแก่ผู้กระทำความผิด เมื่อบุคคลที่สามซึ่งเป็นบุคคลภายนอกมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือรู้เห็นการกระทำความผิด จึงริบทรัพย์สินดังกล่าวนั้นมิได้

3. ทรัพย์สินที่มีลักษณะเป็นสินบนหรือจูงใจในการกระทำความผิด ตาม มาตรา 34 ทรัพย์สินประเภทนี้เป็นทรัพย์สินที่ศาลต้องสั่งให้ริบเสมอ ศาลไม่สามารถใช้ดุลพินิจไม่ริบไม่ได้ เว้นแต่เป็นของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทคือ

3.1 ทรัพย์สินอันมีลักษณะเป็นสินบนที่ให้แก่เจ้าพนักงาน ทรัพย์สินประเภทนี้ ประมวลกฎหมายอาญาได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่าเป็นความผิดฐานใดบ้าง ตาม มาตรา 34(1) ได้แก่ มาตรา 143 มาตรา 144 มาตรา 149 มาตรา 150 มาตรา 167 มาตรา 201 หรือ มาตรา 202 เพราะถือว่าการให้หรือการรับทรัพย์สินโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจูงใจเจ้าพนักงาน สมาชิกสภานิติบัญญัติ สมาชิกสภาจังหวัด สมาชิกสภาเจ้าพนักงานตำแหน่งตุลาการ พนักงานอัยการ ผู้ว่าคดีและพนักงานสอบสวนให้กระทำความผิดต่อหน้าที่ หรือไม่ชอบด้วยกฎหมาย

คุณธรรมทางกฎหมาย(Spirit of Law) ของฐานความผิดก็คือเพื่อรักษาไว้หรือผดุงซึ่งเกียรติคุณแห่งหน้าที่โดยให้เจ้าพนักงานซื่อสัตย์สุจริต และรักษาหน้าที่ของตนเองอย่างเคร่งครัด ไม่ถูกดำเนินคดีเป็นที่ยินยอมในหมู่ประชาชนว่าซื่อสัตย์ และรู้สำนึกในหน้าที่ของตน เพราะถ้าเจ้าพนักงานทุจริต(Corruption) ก็จะทำให้อำนาจหน้าที่ไปในทางที่ผิดทำความเสียหายให้แก่ชาติบ้านเมือง อีกทั้งยังเป็นการเปิดช่องโอกาสให้ผู้ผู้กระทำความผิดติดสินบนเพื่อช่วยอำนวยความสะดวกในการกระทำความผิดง่ายขึ้น กฎหมายจึงมีหน้าที่ต้องป้องกันอย่างสุดความสามารถที่จะมิให้มีการกระทำเช่นนี้เกิดขึ้น ศาลจึงต้องริบทรัพย์สินประเภทนี้โดยเด็ดขาดเสียทั้งสิ้น เว้นแต่ทรัพย์สินนั้นเป็นของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด

3.2 ทรัพย์สินที่ให้เพื่อจูงใจหรือเพื่อเป็นรางวัลในการกระทำความผิด ทรัพย์สินประเภทนี้ มีลักษณะเป็นทรัพย์สินที่มีไม่ได้มาจากการกระทำความผิดโดยตรง แต่เป็นทรัพย์สินที่ได้มาจากผลที่ได้รับสืบเนื่องจากการกระทำความผิด เพื่อตอบแทนในการกระทำความผิด ดังนั้น มาตรา 33 จึงไม่สามารถนำมาใช้กับมาตรา 34(2) ได้¹⁷ เช่น เงินที่มือปืนได้รับสำหรับเป็นเงินค่าจ้างฆ่าผู้ตาย ถือเป็นเงินที่ได้มาจากการกระทำความผิด แต่มิใช่เป็นการกระทำความผิดโดยตรง แต่เป็นเงินตอบแทนที่ได้รับมาเพราะผลในการกระทำความผิด เทียบเคียงคำพิพากษาฎีกาที่ 699/2520 วินิจฉัยว่า เงินที่จำเลยเตรียมไว้ให้แก่ผู้รับจ้างฆ่าผู้ตายเป็นเงินที่มีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด ศาลริบได้ตาม มาตรา 33 แต่มิใช่ มาตรา 34 (2)

นอกจากนี้ จะเห็นว่าการริบทรัพย์สินตาม มาตรา 34 (2) เป็นกรณีของการใช้ให้กระทำความผิดหรือ ยุยงให้กระทำความผิด ตาม มาตรา 84 และ มาตรา 85 ดังนี้

¹⁷ เพิ่งอ้าง ,น. 34.

มาตรา 84 บัญญัติว่า “ ผู้ใดก่อให้เกิดผู้อื่นกระทำความผิดไม่ว่าด้วยการใช้ บังคับ ชูเชิญ จ้าง วาน หรือยุยงส่งเสริม หรือด้วยวิธีอื่นใด ผู้นั้นเป็นผู้ใช้ให้กระทำความผิดถ้าผู้ถูกใช้ได้กระทำความผิดนั้น ผู้ใช้ต้องรับโทษเสมือนเป็นตัวการ ถ้าความผิดมิได้กระทำความผิดลง ไม่ว่าจะเป็น เพราะผู้ถูกใช้ไม่ยอมกระทำความผิด ยังไม่ได้กระทำความผิดหรือเหตุอื่นใด ผู้ใช้ต้องระวางโทษเพียงหนึ่งในสามของโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น ”

มาตรา 85 บัญญัติว่า “ ผู้ใดโฆษณาหรือประกาศแก่บุคคลทั่วไปให้กระทำความผิด และความผิดนั้นมิกำหนดโทษไม่ต่ำกว่าหกเดือน ผู้นั้นต้องระวางโทษกึ่งหนึ่งของโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น ”

จากมาตรา 84 เป็นกรณีเฉพาะตัว ส่วน มาตรา 85 เป็นการประกาศให้บุคคลทั่วไปให้กระทำความผิด และทั้งสองกรณีล้วนเป็นการก่อให้เกิดผู้อื่นกระทำความผิดทั้งสิ้น ถ้ามีการให้ทรัพย์สินเพื่อให้กระทำความผิดหรือสัญญาว่าจะให้เมื่อได้กระทำความผิดตอบแทน ซึ่งการให้หรือจะให้ในตอนแรกหรือภายหลังการกระทำความผิด ทรัพย์สินที่ผู้กระทำความผิดได้รับถือเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องในการกระทำความผิด ทั้งผู้ให้และผู้รับมีความผิด นอกเหนือจากทั้งสองกรณีนี้แล้วไม่อาจริบทรัพย์สินได้ เพราะมิได้กระทำความผิดเกี่ยวเนื่องกับทรัพย์สินนั้น¹⁸

การริบทรัพย์สิน ตาม มาตรา 34 นอกจากจะต้องมีลักษณะการให้ทรัพย์สินแก่กันที่เป็นความผิดตามที่กฎหมายบัญญัติแล้ว ยังต้องเป็นกรณีที่ตัวผู้รับทรัพย์สินในเรื่องนั้นมาฟ้องเป็นจำเลยในคดีประกอบกันด้วย

4. ผลของคำพิพากษาให้ริบทรัพย์สิน

เมื่อศาลได้พิพากษาให้ริบทรัพย์สิน ย่อมมีผลให้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นย่อมตกเป็นของแผ่นดิน นับแต่วันที่ศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุด ตาม มาตรา 35 บัญญัติว่า “ ทรัพย์สินซึ่งศาลพิพากษาให้ริบให้ตกเป็นของแผ่นดิน แต่ศาลจะพิพากษาให้ทำให้ทรัพย์สินนั้นใช้ไม่ได้หรือทำลายทรัพย์สินนั้นเสียก็ได้ ”

การริบทรัพย์สิน เป็นการเอากรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินจากผู้กระทำความผิดกลับคืนมาเป็นของรัฐ โดยไม่จำเป็นต้องได้ความว่าทรัพย์สินอยู่ในอำนาจหรือความครอบครองของเจ้าหน้าที่ เช่น เรื่องการริบทรัพย์สินตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 33 นั้น มิได้ให้ริบเฉพาะทรัพย์สินซึ่งนำมาอยู่อำนาจของศาลหรือของเจ้าพนักงานเท่านั้น แต่ได้มุ่งหมายถึงทรัพย์สินที่ได้ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิดเป็นสาระสำคัญ แม้ทรัพย์สินของกลางที่เจ้าพนักงานให้

¹⁸ เฝิงอ้วง , น. 35.

จำเลยไปแล้ว ศาลก็สั่งรับได้ตาม มาตรา 37 (คำพิพากษาฎีกาที่ 377/2506) หรือ ทรัพย์สินที่ถูกยึดไว้เป็นของกลางในคดีอาญา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาอาญา มาตรา 131 และ มาตรา 132

แต่ถ้าเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินอยู่แล้ว ศาลก็ไม่ต้องพิพากษาให้มีคำสั่งรับทรัพย์สินนั้นอีก เช่น เทวรูปหินอ่อนโบราณเป็นของแผ่นดิน ตาม พ.ร.บ.โบราณสถานฯ พ.ศ. 2504 มาตรา 24 ศาลจึงไม่ต้องสั่งรับทรัพย์สินนั้นอีก(คำพิพากษาฎีกาที่ 1558/2509)

กรณีทรัพย์สินอยู่ที่ผู้อื่นหรือไม่มีตัวศาลก็มีอำนาจสั่งให้รับทรัพย์สินได้ เพราะถือว่าผู้กระทำความผิดไม่สมควรที่จะได้รับประโยชน์จากทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดของตน เมื่อเป็นดังนั้นกฎหมายจึงกำหนดศาลมีอำนาจสั่งให้รับทรัพย์สินได้แม้จะไม่มีตัวทรัพย์สินอยู่ตาม มาตรา 37 บัญญัติว่า “ ถ้าผู้ที่ศาลสั่งให้ส่งทรัพย์สินที่รับไม่ส่งภายในเวลาที่ศาลกำหนดให้ศาลมีอำนาจสั่งดังต่อไปนี้

(๑) ให้ยึดทรัพย์สินนั้น

(๒) ให้ชำระราคาหรือสั่งยึดทรัพย์สินอื่นของผู้นั้นชดใช้ราคาจนเต็ม หรือ

(๓) ในกรณีที่ศาลเห็นว่า ผู้นั้นจะส่งทรัพย์สินที่สั่งให้ส่งได้ แต่ไม่ส่ง หรือชำระราคาทรัพย์สินนั้นได้ แต่ไม่ชำระ ให้ศาลมีอำนาจกักขังผู้นั้นไว้จนกว่าจะปฏิบัติตามคำสั่ง แต่ไม่เกินหนึ่งปี แต่ถ้าภายหลังปรากฏแก่ศาลเอง หรือโดยคำเสนอของผู้นั้นว่า ผู้นั้นไม่สามารถส่งทรัพย์สินหรือชำระราคาได้ ศาลจะสั่งให้ปล่อยตัวผู้นั้นไปก่อนครบกำหนดก็ได้ ”

เทียบเคียง คำพิพากษาฎีกาที่ 742/2491 จำเลยนำข้าวออกนอกราชอาณาจักร ศาลพิพากษาให้จำเลยผิดตาม พ.ร.บ. ศุลกากรและ พ.ร.บ. ควบคุมการส่งออกและนำเข้าสินค้าบางอย่าง และให้รับทรัพย์สินคือข้าวที่นำออกนอกราชอาณาจักร เมื่อปรากฏว่าจำเลยนั้นได้นำข้าวส่งออกไปยังต่างประเทศ กิรับข้าวนั้นไม่ได้ จึงให้จัดการตาม มาตรา 18 และ มาตรา 29 แห่งกฎหมายลักษณะอาญา โดยให้จำเลยนำเงินค่าข้าวที่ศาลสั่งรับมาชำระแทนหรือยึดทรัพย์สิน

สำหรับราคาของทรัพย์สินที่ศาลพิพากษาให้รับ ศาลจะกำหนดอย่างใดนั้น มาตรา 29 แห่งกฎหมายลักษณะอาญาบัญญัติว่า “ ให้ศาลตีราคาทรัพย์สินนั้นไว้ ตามที่เห็นสมควร ” หมายถึงศาลจะต้องพิจารณาตามพยานหลักฐาน ให้ได้ความว่าทรัพย์สินนั้นมีราคาสมควรเท่าใด ซึ่งเป็นหน้าที่ของฝ่ายที่ร้องขอให้ศาลตีราคาทรัพย์สินนำพยานมาสืบว่าราคาเท่าใด ศาลจะไม่คะเนหรือสั่งไปโดยลำพัง¹⁹ ในทางทฤษฎีการตีราคาทรัพย์สินที่จะรับได้นั้น ต้องได้สัดส่วนที่

¹⁹ เพิ่งอ้าง , น. 59.

เหมาะสมกับพฤติการณ์ในการกระทำความผิด เพราะการริบทรัพย์สินถือเป็นโทษทางอาญาอย่างหนึ่งจึงต้องได้สัดส่วน เหมาะสม และสอดคล้องกับทฤษฎีการลงโทษในปัจจุบัน กล่าวคือ ปริมาณโทษต้องมากกว่าผลที่จะได้จากการกระทำผิดนั้น และ ปริมาณโทษต้องมากเพียงพอที่จะทำให้สามารถบรรลุผลในการป้องกันการกระทำผิดได้ แต่จะต้องไม่มากเกินไปจนเลยขีดความจำเป็น²⁰

กรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้ริบทรัพย์สิน แต่มีผู้พยายามขัดขวางมิให้การริบทรัพย์สินบรรลุผลด้วยการทำให้เสียหาย ทำลาย ซ่อนเร้น เอาไปเสีย หรือทำให้สูญหายหรือไร้ประโยชน์ ผู้กระทำได้กล่าวจะต้องได้รับโทษทางอาญา ตาม มาตรา 186 กล่าวคือต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกพันบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

5. คำสั่งริบทรัพย์สินทางอาญาเป็นปัญหาข้อเท็จจริงห้ามฎีกา

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญา มาตรา 220 บัญญัติว่า “ ห้ามมิให้คู่ความฎีกาในคดีที่ศาลชั้นต้น และอุทธรณ์พิพากษายกฟ้อง ”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6/2508 ศาลชั้นต้นพิพากษาปรับจำเลยเพียงคนละไม่เกินหนึ่งพันบาท และให้ริบของกลางบางส่วน ศาลอุทธรณ์พิพากษาแก้เป็นให้คืนของกลางทั้งหมดนั้น การริบของกลางก็จัดเป็นโทษชนิดหนึ่ง จึงต้องห้ามฎีกาข้อเท็จจริง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญา มาตรา 220 จะเห็นว่าเมื่อการริบทรัพย์สินทางอาญาเป็นปัญหาข้อเท็จจริงต้องห้ามฎีกา จึงทำให้ข้อความคิด ข้อโต้แย้งในทางกฎหมายเรื่องดังกล่าวจึงขาดการพัฒนาในเชิงวิชาการ

6. การขอคืนทรัพย์สินที่ถูกศาลมีคำสั่งให้ริบ โทษริบทรัพย์สิน จะกระทำได้อีกเฉพาะทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดเท่านั้น แต่ไม่จำเป็นต้องเป็นทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดที่ถูกฟ้อง อาจเป็นของผู้ร่วมกระทำความผิดคนอื่นหรือผู้สนับสนุนก็ได้ ทรัพย์สินของผู้อื่นที่มีได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด ศาลจึงไม่อาจริบทรัพย์สินนั้นได้ มิฉะนั้นจะเท่ากับว่าเป็นการลงโทษผู้อื่นที่ไม่ได้กระทำความผิด

การขอคืนทรัพย์สินที่ถูกริบ ต้องเป็นทรัพย์สินเฉพาะ ตาม มาตรา 33 หรือ มาตรา 34 กล่าวคือ มาตรา 36 บัญญัติว่า “ ในกรณีที่ศาลสั่งให้ริบทรัพย์สินตาม มาตรา 33 หรือ มาตรา 34 ไปแล้ว หากปรากฏในภายหลังโดยคำเสนอของเจ้าของแท้จริงว่า ผู้เป็นเจ้าของ

²⁰ Ted Honderich, Punishment : The Supposed Justification (London : Penquin Book Ltd., 1976), p. 590.

แท้จริงมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด ก็ให้ศาลสั่งให้คืนทรัพย์สิน ถ้าทรัพย์สินนั้นยังคงมีอยู่ในความครอบครองของเจ้าพนักงาน แต่คำเสนอของเจ้าของแท้จริงนั้นจะต้องกระทำต่อศาลภายในหนึ่งปีนับแต่วันคำพิพากษาถึงที่สุด "

คำพิพากษา 200/2537 เจ้าของร่วมที่มีได้รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิดมีสิทธิร้องขอคืนทรัพย์สินที่ศาลสั่งริบในส่วนของตนได้ทั้งหนึ่ง

ผู้มีสิทธิร้องขอทรัพย์สินที่ถูกศาลมีคำสั่งให้ริบคืน ได้แก่ เจ้าของที่แท้จริง(จำเลยไม่มีสิทธิมาร้องขอคืนของกลางที่ศาลสั่งริบได้ ตามคำพิพากษาฎีกาที่ 2845/2535) ไม่ว่าเจ้าของนั้นจะเป็นเจ้าของในขณะความผิดเกิดหรือภายหลังความผิดได้เกิดขึ้นแล้วก็ตาม(คำพิพากษาฎีกาที่ 1257/2480)

นอกจากเจ้าของที่แท้จริงจะเป็นผู้มีสิทธิร้องขอทรัพย์สินที่ถูกศาลมีคำสั่งให้ริบคืนแล้ว เจ้าของที่แท้จริงนั้นจะต้องมิได้รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิดนั้นด้วย หมายความว่าต้องเป็นทั้งมิได้รู้เห็น และได้เป็นใจพร้อมๆกัน กล่าวคือเพียงแต่รู้เห็นอย่างเดียว แต่มิได้เป็นใจก็ถือว่ามิได้รู้เห็นเป็นใจตามความหมายนี้ และการมิได้รู้เห็นเป็นใจเป็นหน้าที่ของผู้ร้องที่จะต้องนำสืบ

คำพิพากษาฎีกาที่ 1622/2509 ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36 หน้าที่นำสืบพิสูจน์ยอมตกอยู่แก่ผู้ร้อง ซึ่งฝ่ายกล่าวอ้างว่าตนมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด

การรู้เห็นเป็นใจไม่จำเป็นต้องร่วมกระทำผิดในที่เกิดเหตุ เพียงแต่ผู้ร้องรู้เห็นแต่ไม่ห้ามหรือหาทางขัดขวางก็ถือว่าแสดงความเป็นใจอยู่ในตัว เว้นแต่ว่าการขัดขวางนั้นไม่สามารถกระทำได้จริงๆ เพราะเกินขีดกำลังความสามารถ หรือมีข้อจำกัดจนหมดหนทางที่จะกระทำเพื่อป้องกันหรือห้ามปรามดังกล่าว²¹

สำหรับทรัพย์สินยังอยู่ในความครอบครองของเจ้าพนักงาน หมายถึงเจ้าพนักงานที่มีหน้าที่ในการเก็บรักษาทรัพย์สินนั้น มิได้หมายความว่าถึงเจ้าพนักงานอื่นที่มีได้มีหน้าที่ในการเก็บรักษาของกลาง ก็มีได้หมายความว่าถึงเจ้าพนักงานตามความหมายนี้

การร้องขอคืนทรัพย์สินที่ถูกริบ ไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมเพราะเป็นการริบทรัพย์สินในทางอาญา ห้ามมิให้ศาลยุติธรรมเรียกค่าธรรมเนียม ตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 252 และต้องร้องขอภายในหนึ่งปีนับแต่วันคำพิพากษาถึงที่สุด

²¹ ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, ประมวลกฎหมายอาญา ฉบับอ้างอิง, พิมพ์ครั้งที่ 11 แก้ไขเพิ่มเติม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2548), น. 82 – 83.

7. เขตอำนาจศาล หลักในการดำเนินคดีอาญา เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 22 กล่าวคือ ต้องฟ้องต่อศาลที่ความผิดเกิด อ้างหรือเชื่อว่าเกิดในเขตอำนาจ แต่ถ้าจำเลยมีที่อยู่หรือถูกจับในท้องที่หนึ่ง หรือเมื่อเจ้าพนักงานทำการสอบสวนในท้องที่หนึ่งนอกเขตอำนาจศาลดังกล่าวแล้ว จะชำระที่ศาลซึ่งท้องที่นั้นอยู่ในเขตอำนาจได้ แต่ถ้าความผิดเกิดขึ้นนอกราชอาณาจักรให้ชำระคดีที่ศาลอาญา

8. การระงับของโทษรับทรัพย์สิน โทษรับทรัพย์สินจะระงับได้ด้วยเหตุอย่างหนึ่งอย่างใดใน 2 กรณี ดังต่อไปนี้ (1) เมื่อได้ปฏิบัติตามคำพิพากษา หรือ (2) กรณีผู้กระทำความผิดถึงแก่ความตาย ดังนั้นเมื่อผู้กระทำความผิดถึงแก่ความตาย โทษทางอาญาย่อมระงับไปด้วยจึงรับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นของผู้ตายไม่ได้ ตาม มาตรา 38 บัญญัติว่า “ โทษเป็นอันระงับไปด้วยความตายของผู้กระทำความผิด ” เช่น ใช้อาวุธปืนยิงเจ้าพนักงาน แต่ถูกเจ้าพนักงานยิงตาย ความผิดจึงระงับ โทษระงับด้วย อาวุธซึ่งเป็นปืนมีทะเบียนจึงไม่อาจจับได้(คำพิพากษาฎีกาที่ 2456/2530) ทรัพย์สินนั้นย่อมตกทอดแก่ทายาทซึ่งเป็นผู้ที่มีรู้เห็นเป็นใจด้วยจึงจะยึดเอาทรัพย์สินมรดกมาใช้แทนกันไม่ได้ ในคดีที่มีผู้กระทำความผิดหลายคนร่วมกันกระทำความผิด จำเลยคนหนึ่งถึงแก่ความตาย ทรัพย์สินของจำเลยคนนั้น ถึงแม้จะได้ใช้ในการกระทำความผิดนั้น ก็จะไม่ยึดได้ถ้าศาลยังไม่ได้พิพากษา ต้องตกไปแก่ทายาทของจำเลยคนนั้น

คำพิพากษาให้รับทรัพย์สิน ต้องเป็นคำพิพากษาที่ถึงที่สุด ถ้าคำพิพากษายังไม่ถึงที่สุด กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินก็ยังคงไม่ตกเป็นของแผ่นดิน ตาม มาตรา 35 กรณีที่ผู้กระทำความผิดถูกพิพากษาให้รับทรัพย์สินแต่ยังไม่ถึงที่สุด ผู้กระทำความผิดถึงแก่ความตายเสียก่อน การรับทรัพย์สินจึงไม่อาจดำเนินการต่อไปได้ ต้องถือว่าโทษรับทรัพย์สินต้องระงับลง(มาตรา 38) ดังคำพิพากษาฎีกาที่ 1685/2479 วินิจฉัยว่า ศาลชั้นต้นพิพากษาลงโทษจำเลยในคดีความผิดตาม พ.ร.บ. จำกัดแร่ดิบ พ.ศ. 2474 มาตรา 27 ให้ปรับจำเลยและให้รับของกลางด้วย โจทก์จำเลยอุทธรณ์คำพิพากษาศาลชั้นต้น ในระหว่างอุทธรณ์จำเลยถึงแก่ความตาย ผู้ร้องซึ่งเป็นผู้จัดการทรัพย์สินมรดกของจำเลยผู้ตายจึงร้องขอรับมรดกความเพื่อขอให้ศาลอุทธรณ์พิจารณาพิพากษาเฉพาะแร่ของกลางต่อไป โดยอ้างว่าถ้าศาลไม่รับแล้ว แร่ก็จะเป็นมรดกตกได้แก่ทายาท ศาลอุทธรณ์พิพากษาว่าอุทธรณ์ของคู่ความเป็นอันระงับไปด้วยความตายของจำเลย ใครจะรับมรดกเพื่อว่าความของจำเลยต่อไปไม่ได้ จึงจำหน่ายคดีอุทธรณ์โจทก์จำเลยเสีย ผู้ร้องฎีกาว่าศาลอุทธรณ์ควรจะอนุญาตให้รับมรดกความและพิจารณาพิพากษาคดีเฉพาะเรื่องรับแร่ต่อไป ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า “ แร่ของกลางที่ศาลสั่งให้รับนั้น เป็นส่วนหนึ่งของโทษอาญาที่ลงแก่ผู้กระทำความผิดตามกฎหมายลักษณะอาญา มาตรา 12 (เทียบประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18)

เมื่อจำเลยตายเสียก่อนเสียในระหว่างที่คดียังไม่เด็ดขาด ความชอบธรรมที่จะฟ้องร้องจำเลยก็ดี หรือที่จะลงอาญาแก่จำเลยตามคำพิพากษาก็ดี ก็ต้องเป็นอันระงับไปตามกฎหมายลักษณะอาญา มาตรา 77(เทียบประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 38) เมื่อคดีของจำเลยต้องระงับไปโดย บทบัญญัติแห่งกฎหมายดังนี้แล้ว ก็ไม่มีความจำเป็นอย่างไรที่ผู้ร้องจะต้องมารับมรดกความ เพื่อให้ศาลพิจารณาพิพากษาอีก เพราะโทษที่จำเลยจะต้องรับตามคำพิพากษาของศาลชั้นต้นนั้น เป็นอันระงับไปสิ้นแล้ว ไม่มีเรื่องที่จะต้องพิจารณาพิพากษาในชั้นนี้อีก จึงให้ยกฎีกาของผู้ร้อง เสีย “²²

จะเห็นว่า การริบแร่ของกลางเป็นโทษทางอาญาอย่างหนึ่งที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิด ตาม ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 38 เมื่อจำเลยถึงแก่ความตาย ความชอบธรรมที่จะลงโทษตามคำพิพากษาก็เป็นอันระงับไป แร่ของกลางจึงตกเป็นทรัพย์สินมรดกแก่ทายาท

9. ข้อจำกัดในการริบทรัพย์สินทางอาญา การริบทรัพย์สินทางอาญาจึงต้องอยู่ภายใต้หลัก “ ไม่มีความผิด และไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมาย ” หรือ “ nullum crimen nulla poena sine lege ” แปลเป็นภาษาอังกฤษว่า “ no crime no punishment without law ” หรือ “ Principle of Legality ” หลักการดังกล่าวได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 2 ความว่า “ บุคคลจักต้องรับโทษในทางอาญาเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้ในขณะกระทำนั้น บัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้น ต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย

ถ้าตามบทบัญญัติของกฎหมายที่บัญญัติในภายหลัง การกระทำเช่นนั้นไม่เป็นความผิดอีกต่อไป ให้ผู้ที่ได้กระทำการนั้นพ้นจากการเป็นผู้กระทำความผิด และถ้าได้มีคำพิพากษาให้ลงโทษแล้ว ก็ให้ถือว่าผู้นั้นไม่เคยต้องคำพิพากษาว่าได้กระทำความผิดนั้น ถ้ารับโทษอยู่แล้วก็ให้การลงโทษนั้นสิ้นสุดลง ”

หลักประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 2 แยกพิจารณาได้ดังนี้ (1) ผู้กระทำไม่ต้องรับผิดในทางอาญา หากการกระทำนั้นมีกฎหมายบัญญัติไว้ในขณะกระทำว่าเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ (2) กฎหมายอาญาจะย้อนหลังให้ผลร้ายมิได้ แต่ใช้กฎหมายอาญาย้อนหลังในทางที่เป็นคุณแก่ผู้กระทำความผิดได้ (3) ถ้อยคำในกฎหมายอาญาต้องบัญญัติไว้อย่างชัดเจนแน่นอน ปราศจากการคลุมเครือ (4) กฎหมายอาญาต้องตีความโดยเคร่งครัด จะนำบทกฎหมายใกล้เคียง(Analogy) จารีตประเพณี หรือหลักกฎหมายทั่วไปมาใช้เป็นผลร้ายไม่ได้ ซึ่งหลักการ

²² พัทธน์ จักรางกูร, อ้างแล้ว เชิงบรรณที่ 10 , น. 66.

ตามมาตรา 2 สอดคล้องกับ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 บัญญัติว่า “ บุคคลจะไม่ต้องรับโทษทางอาญาเว้นแต่จะได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้น บัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้ ”

ดังนั้นการรับทรัพย์สินทางอาญา ตาม มาตรา 18(5) จึงต้องมีกฎหมายที่ใช้อยู่ในขณะนั้นบัญญัติไว้เป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และนอกจากนี้ยังต้องมีการฟ้องจำเลยในคดีความผิดดังกล่าวและพิสูจน์ความผิดของจำเลยต่อศาลเสียก่อน ศาลจึงจะมีอำนาจพิพากษาสั่งให้รับทรัพย์สินนั้นได้ เช่น คำพิพากษากฎีกาที่ 1768/2543 วินิจฉัยว่า ธนบัตรต่างๆ จำนวน 30,000 บาท ไม่ใช่ทรัพย์สินที่จำเลยได้มาโดยการกระทำความผิดในคดีนี้ ซึ่งเป็นการรับทรัพย์สินเป็นโทษตาม ป.อ. 18(5) จึงต้องมีการฟ้องจำเลยในคดีความผิดดังกล่าวและพิสูจน์ความผิดของจำเลยต่อศาลเสียก่อน เมื่อโจทก์มิได้ฟ้องจำเลยถึงการกระทำความผิดดังกล่าวในครั้งก่อนโดยตรง เพียงแต่กล่าวหาตักเตือนว่าเงินจำนวนดังกล่าวเป็นทรัพย์สินที่จำเลยได้มาจากการขายเมทแอมเฟตามีนเท่านั้นจึงไม่เป็นการเพียงพอ ศาลไม่อาจริบเงิน 30,000 บาท ตาม ป.อ. ตาม มาตรา 33(2) ได้

ดังนั้น ความผิดทางอาญาไม่ว่าจะเป็นความผิดดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาหรือพระราชบัญญัติอื่นๆ ที่มีโทษทางอาญา ย่อมอยู่ภายใต้หลักการดังกล่าวนี้ มิฉะนั้นจะส่งผลให้บทบัญญัติขัดหรือแย้งรัฐธรรมนูญ และทำให้บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับไม่ได้ตามรัฐธรรมนูญฯ มาตรา 6

10. ภาระการพิสูจน์

ภาระการพิสูจน์ในคดีอาญา อยู่ภายใต้บทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84 มาใช้บังคับโดยอนุโลม(ปวอ. 15) กล่าวคือผู้ใดกล่าวอ้าง ผู้นั้นมีหน้าที่นำสืบ ตามปกติในคดีอาญา พนักงานอัยการโจทก์จะเป็นฝ่ายกล่าวอ้างว่ามีการกระทำความผิดอาญาขึ้น และจำเลยเป็นผู้กระทำ แม้ว่าจำเลยจะให้การปฏิเสธหรือไม่ให้การใดๆ เลย โจทก์ก็มีหน้าที่ต้องนำสืบในประเด็นทุกประเด็นตามที่กล่าวอ้าง และโดยหลักทางอาญาคือต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์โดยปราศจากข้อสงสัยว่าเขาได้กระทำความผิดจริงตามที่โจทก์ฟ้อง นอกจากนี้กรณีของทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดเพื่อขอให้ศาลริบนั้น โจทก์ก็ต้องนำสืบให้ศาลเห็นว่าทรัพย์สินดังกล่าวเป็นทรัพย์สินที่มีไว้เพื่อใช้ หรือได้ใช้ หรือได้มาจากการกระทำความผิดด้วย เว้นแต่ทรัพย์สินที่เป็นความผิดในตัวเอง ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 32 ที่ศาลมีอำนาจสั่งให้ริบได้แม้จำเลยจะถูกศาลพิพากษายกฟ้องก็

ตาม ดังเช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 1768/2543 วินิจฉัยว่า ศาลจะสั่งริบเมทแอมเฟตามีนให้แก่ กระทรวงสาธารณสุข ตาม พ.ร.บ.วัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. 2518 มาตรา 166 ได้ ต้องเป็นกรณีที่มีการลงโทษตามมาตรา 89 เมื่อศาลพิพากษายกฟ้องจึงไม่อาจริบเมทแอมเฟตามีนให้แก่กระทรวงสาธารณสุขได้ แต่การมีเมทแอมเฟตามีนไว้ในความครอบครองเป็น ความผิด ศาลริบได้ ตาม ป.อ. มาตรา 32(ส.ศาลยุติธรรม) น. 6

4.3.2 การริบทรัพย์สินทางแพ่ง

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1327 วรรคแรก บัญญัติว่า “ ภายใน บังคับแห่งกฎหมายอาญา กรรมสิทธิ์แห่งสิ่งใดๆ ซึ่งได้ใช้ในการกระทำความผิด หรือได้มาโดยการ กระทำความผิดหรือเกี่ยวกับการกระทำความผิดโดยประการอื่น และได้ส่งไว้ในความรักษาของกรมในรัฐบาล นั้นท่านว่าตกเป็นของแผ่นดิน ถ้าเจ้าของมิได้เรียกเอาภายในหนึ่งปีนับแต่วันส่ง หรือถ้าได้ฟ้อง คดีอาญาต่อศาลแล้วนับแต่วันที่คำพิพากษาถึงที่สุด แต่ถ้าไม่ทราบตัวเจ้าของท่านให้ผ่อนเวลา ออกไปเป็นห้าปี ”

อย่างไรก็ตาม ศาลฎีกาได้มีคำพิพากษาดัดสินไว้เกี่ยวกับ มาตรา 1327 ท่านอง เพื่อที่จะให้รัฐ(โดยกรมอัยการ) มีหน้าที่เก็บรักษาทรัพย์สินนั้นไว้เพื่อคืนเจ้าของ ถ้าเจ้าของนั้นไม่ มารับคืน ทรัพย์สินนั้นจึงจะตกเป็นของแผ่นดิน ดังคำพิพากษาฎีกาที่ 807/2487 วินิจฉัยว่า “ จำเลยถูกฟ้องฐานลักทรัพย์ แต่ทางพิจารณาไม่มีพยานหลักฐานพอฟังว่าจำเลยทำผิดฐานลัก ทรัพย์ ศาลวินิจฉัยว่าเมื่อคดียังไม่ปรากฏเจ้าของทรัพย์สินที่แน่นอน ศาลอาจมอบให้โจทก์(รัฐโดย กรมอัยการ) เป็นผู้จัดการเก็บรักษาไว้เพื่อคืนแก่เจ้าของที่แท้จริงได้ตาม มาตรา 1327 ”

จากคำพิพากษาฎีกา จะเห็นว่าทรัพย์สินซึ่งเป็นของกลางในคดีอาญาได้ถูกยึดไว้ใน ความคุ้มครองดูแลของรัฐ และทรัพย์สินดังกล่าวมิใช่ทรัพย์สินของจำเลยเพราะจำเลยมิใช่เจ้าของ กรรมสิทธิ์ที่แท้จริง แม้ในทางพิจารณา จะไม่มีพยานหลักฐานพอฟังว่าจำเลยทำผิดฐานลักทรัพย์

แต่ศาลก็มีอำนาจริบทรัพย์สินนั้นได้ หากเจ้าของที่แท้จริงมิได้มาขอรับคืนภายใน ระยะเวลาตามที่กฎหมายกำหนด

จะเห็นว่า มาตรา 1372 ได้เปิดกว้างและขยายขอบเขต ข้อจำกัดของการริบทรัพย์สิน ทางอาญาว่า ศาลสามารถริบทรัพย์สินซึ่งได้ใช้ในการกระทำความผิด หรือได้มาโดยการกระทำความผิดหรือ เกี่ยวกับการกระทำความผิดโดยประการอื่นได้ แม้จะมีได้มีการลงโทษผู้กระทำความผิดคนใดเลยก็ตาม

1. เขตอำนาจศาล หลักในการดำเนินคดีแพ่ง เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55 บัญญัติว่า " เมื่อมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้น เกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลใดตามกฎหมายแพ่ง หรือบุคคลใดจะต้องใช้สิทธิทางศาล บุคคลนั้นชอบที่จะเสนอคดีของตนต่อศาลส่วนแพ่งที่มีเขตอำนาจได้ ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายแพ่งและประมวลกฎหมายนี้ "

เนื่องจากกรณี ตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1327 เป็นเรื่องเกี่ยวกับการโต้แย้งสิทธิเกี่ยวกับทรัพย์สินซึ่งได้ใช้ในการกระทำผิด หรือได้มาโดยการกระทำผิดหรือเกี่ยวกับการกระทำผิดโดยประการอื่น และได้ส่งไว้ในความรักษาของกรมในรัฐบาล การยื่นคำร้องขอคืนทรัพย์สินจึงต้องเป็นไปตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 4 และมาตรา 4 ทวิ กล่าวคือ ให้ยื่นคำฟ้องต่อศาลในเขตอำนาจที่มูลคดีเกิดขึ้น หรือทรัพย์สินนั้นตั้งอยู่

2. ข้อจำกัดในการริบทรัพย์สินทางแพ่ง ตาม มาตรา 1372 มิได้บัญญัติถึงกระบวนการให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินทางแพ่งเอาไว้ เหมือนเช่นกระบวนการทางอาญา จึงไม่ทราบรายละเอียดว่า กระบวนการริบทรัพย์สินทางแพ่งจะต้องดำเนินการอย่างไรกับทรัพย์สินเหล่านั้น จึงไม่มีความชัดเจนในส่วนนี้ และจากการสืบค้นคำพิพากษาฎีกาก็แทบไม่มีมาตรานี้ปรากฏให้ได้ศึกษาเลย

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจากคำพิพากษาฎีกาที่ 807/2487 ก็พบว่าเจตนารมณ์ในการริบทรัพย์สินทางแพ่งก็คือ การตัดกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของบุคคลที่ตนมิได้เป็นเจ้าของจึงไม่สมควรที่จะได้ใช้หรือรับประโยชน์จากทรัพย์สินเหล่านั้น

4.3.3 การริบทรัพย์สินตามกฎหมายอื่น

มาตรการริบทรัพย์สินมิได้มีบัญญัติไว้แต่เฉพาะในกฎหมายแพ่งและอาญาเท่านั้น แต่ยังมีบัญญัติไว้ในกฎหมายพิเศษเป็นเฉพาะกรณีอีกหลายฉบับ ได้แก่ พ.ร.บ.ป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ พ.ศ. 2518, พ.ร.บ. มาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 , พ.ร.บ.ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 ประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ฉบับที่ 26 เรื่อง การให้อายัดและจำหน่ายจ่ายโอนทรัพย์สิน ลงวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2534 ฯลฯ เนื่องจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ศึกษาเฉพาะกรณีของมาตรการริบทรัพย์สินตามกฎหมายฟอกเงิน จึงขอกล่าวถึงเฉพาะมาตรการริบทรัพย์สินตามกฎหมายฟอกเงินเท่านั้น

4.4 การริบทรัพย์สินตามกฎหมายฟอกเงิน

การริบทรัพย์สินตามกฎหมายฟอกเงินแบ่งออกเป็น 2 มาตราการ ได้แก่ มาตราการริบทรัพย์สินทางอาญา(Measurement of Criminal Forfeiture') และ มาตราการริบทรัพย์สินทางแพ่ง(Measurement of Civil Forfeiture) ตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายฟอกเงินที่มีลักษณะแตกต่างกันดังต่อไปนี้

4.4 1. มาตราการริบทรัพย์สินทางอาญาตามกฎหมายฟอกเงิน

ในการกระทำความผิดฐานฟอกเงิน จะต้องมีการกระทำความผิดมูลฐาน(มาตรา 3) ซึ่งก่อให้เกิดเงินหรือทรัพย์สิน จากนั้นก็ได้มีการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดกับเงินหรือทรัพย์สิน ดังต่อไปนี้ (1) โอน รับโอน หรือเปลี่ยนสภาพทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดเพื่อชุกซ่อน หรือปกปิดแหล่งที่มาของทรัพย์สินนั้นหรือเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นไม่ว่าก่อน ขณะหรือหลังการกระทำความผิดมิให้ต้องรับโทษหรือรับโทษน้อยลงในความผิดมูลฐานหรือ (2) กระทำการด้วยประการใดๆ เพื่อปกปิด หรืออำพรางลักษณะที่แท้จริงการได้มาแหล่งที่ตั้ง การจำหน่าย การโอน การได้สิทธิใดๆ ซึ่งทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด

4.4 1.1 ประเภทของทรัพย์สินที่ถูกริบ

ทรัพย์สินตามกฎหมายฟอกเงินที่จะต้องถูกริบในทางอาญา ได้แก่ ทรัพย์สิน ดังต่อไปนี้

- (1) เงินหรือทรัพย์สินที่เป็นของกลางในการกระทำความผิดมูลฐาน
- (2) เงินหรือทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดฐานฟอกเงิน

4.4 1.2 ลักษณะของการริบทรัพย์สิน

การริบทรัพย์สินทางอาญาตามกฎหมายฟอกเงินถือเป็นโทษ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18(5) ศาลจะริบทรัพย์สินได้ก็ต้องมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าผู้นั้นได้กระทำความผิดจริงตามฟ้อง และทรัพย์สินที่จะริบได้ต้องเป็นทรัพย์สินที่ได้ใช้ มีไว้เพื่อใช้ หรือได้มาจากการกระทำความผิดมูลฐาน การดำเนินการริบทรัพย์สินตามกฎหมายฟอกเงินก็ต้องอยู่ภายใต้หลักกฎหมายซึ่งคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นสำคัญ โดยต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่าเขาเป็นผู้กระทำความผิด ดังนั้นพนักงานอัยการผู้เป็นโจทก์มีภาระหน้าที่จะต้องนำพยานหลักฐานเข้าสืบให้ศาลเชื่อโดยปราศจากข้อสงสัยว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริงตามที่โจทก์ฟ้อง(Prove beyond reasonable doubt) นอกจากนี้โจทก์จะต้องนำสืบให้ศาล

เห็นว่า ทรัพย์สินที่ขอให้ศาลรับนั้นเป็นทรัพย์สินที่มีไว้เพื่อใช้ ได้ใช้หรือได้มาจากการกระทำ ความผิด และโจทก์ต้องฟ้องให้ลงโทษจำเลยในความผิดนั้นด้วย(คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1707/2531) หากโจทก์มิได้ฟ้องให้รับทรัพย์สินดังกล่าว ศาลก็จะสั่งรับทรัพย์สินนั้นไม่ได้

ที่สำคัญการรับทรัพย์สินทางอาญา จะต้องได้ตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องให้ลงโทษ และ ดำเนินคดีต่อศาลเหมือนเช่นคดีอาญาทั่วไป เพราะการดำเนินคดีอาญามุ่งประสงค์ที่จะลงโทษ ผู้กระทำความผิด ถ้าไม่มีตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องต่อศาล ศาลก็ไม่สามารถที่จะบังคับโทษได้ จึงต้องมีจำเลยปรากฏตัวต่อศาล

สำหรับมาตรการรับทรัพย์สินทางอาญามาตามกฎหมายฟอกเงินโดยแท้เป็นการนำ มาตรการรับทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18(5) ประกอบมาตรา 17 ซึ่งบัญญัติ ให้นำบทบัญญัติในภาค 1 แห่งประมวลกฎหมายอาญามาใช้ด้วยในกรณีที่มีได้บัญญัติไว้เป็น อย่างอื่นโดยทรัพย์สินที่ต้องถูกริบก็ได้แก่ ทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 33 และพนักงานอัยการโจทก์จะต้องขอมาในฟ้องให้รับทรัพย์สินนั้นด้วย

4.4 1.3. เขตอำนาจศาล

คดีความผิดฐานฟอกเงินเป็นคดีอาญาประเภทหนึ่ง การฟ้องคดีต่อศาลจึงต้องอยู่ ภายในได้หลักในการดำเนินคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 22 กล่าวคือ ต้องฟ้องต่อศาลที่ความผิดเกิด อ้างหรือเชื่อว่าเกิดในเขตอำนาจ แต่ถ้าจำเลยมีที่อยู่หรือ ถูกจับในท้องที่หนึ่ง หรือเมื่อเจ้าพนักงานทำการสอบสวนในท้องที่หนึ่งนอกเขตอำนาจศาล ดังกล่าวแล้ว จะชำระที่ศาลซึ่งท้องที่นั้นอยู่ในเขตอำนาจได้ แต่ถ้าความผิดเกิดขึ้นนอก ราชอาณาจักรให้ชำระคดีที่ศาลอาญา

4.4 1.4. ขั้นตอนการยึดหรืออายัดทรัพย์สิน

ในทางอาญากการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดฐานฟอกเงิน เป็นความรับผิดชอบ ของพนักงานสอบสวน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ โดยพนักงานสอบสวนมีอำนาจและหน้าที่ใน การรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา อาญา 139 พร้อมกับมีอำนาจในการยึดหรืออายัดทรัพย์สิน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา อาญา มาตรา 131 และ มาตรา 132

ในคดีฟอกเงินพนักงานสอบสวนจะแยกส่งสำนวนคดีเกี่ยวกับทรัพย์สิน ไปให้ สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินดำเนินการ โดยพนักงานสอบสวนจะดำเนินคดี เฉพาะในส่วนคดีอาญา เมื่อพนักงานสอบสวนได้ทำการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว ก็จะดำเนินส่ง สำนวนการสอบสวนพร้อมกับผู้ต้องหาให้พนักงานอัยการพิจารณาดำเนินการต่อไป ตามประมวล

กฎหมายวิธีพิจารณาอาญา มาตรา 120 มาตรา 140-มาตรา 147 ศาลที่มีเขตอำนาจในการพิจารณาคดี ได้แก่ ศาลจังหวัดศาลอาญา ศาลอาญากรุงเทพใต้ และศาลอาญารธนบุรี ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 18 มาตรา 19 ประกอบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 22

การยึดหรืออายัดทรัพย์สินของพนักงานสอบสวนในทางอาญา มีข้อจำกัดในการดำเนินการริบทรัพย์สินเหมือนเช่นคดีอาญาทั่วไป กล่าวคือต้องมีคำพิพากษาว่าจำเลยได้กระทำความผิดและทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดโดยพนักงานอัยการโจทก์จะต้องขอมาในฟ้องศาลจึงมีอำนาจริบทรัพย์สินดังกล่าวนี้ได้ ดังนั้น ในคดีฟอกเงินพนักงานสอบสวนจึงหันไปใช้ช่องทางการริบทรัพย์สินทางแพ่งซึ่งเป็นวิธีการโดยตรงและมีประสิทธิภาพมากกว่า ขั้นตอนการยึดหรืออายัดทรัพย์สินของพนักงานสอบสวน จึงเป็นการยึด และอายัดทรัพย์สินเบื้องต้นก่อนที่จะนำไปสู่กระบวนการริบทรัพย์สินทางแพ่ง ตามกฎหมายฟอกเงินต่อไป

4.4 2. มาตรการริบทรัพย์สินทางแพ่งตามกฎหมายฟอกเงิน

แม้ว่ากฎหมายฟอกเงินจะมีได้มีการบัญญัติว่า การริบทรัพย์สินทางแพ่งไว้เป็นการเฉพาะอย่างชัดเจน เหมือนเช่น Federal Crime and Criminal Procedure ของประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีการบัญญัติไว้ใน Title 18 Part I Chapter 46 Section 981(Civil Forfeiture) และ Section 982(Criminal Forfeiture) แต่สำหรับมาตรการริบทรัพย์สินทางแพ่ง(Civil Forfeiture)ตามกฎหมายฟอกเงินของไทย เป็นที่เข้าใจว่ามีบัญญัติไว้ใน หมวด 6 เรื่อง การดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สินให้ตกเป็นของแผ่นดิน ตั้งแต่ มาตรา 48 - มาตรา 59 ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.4.2.1. ประเภททรัพย์สินที่จะถูกริบ

ทรัพย์สินตามกฎหมายฟอกเงินที่จะต้องถูกริบ ก็คือทรัพย์สินดังต่อไปนี้

- (1) เงินหรือทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดมูลฐาน หรือจากการสนับสนุนหรือช่วยเหลือการกระทำซึ่งเป็นความผิดมูลฐาน หรือ
- (2) เงินหรือทรัพย์สินที่ได้มาจากการจำหน่าย จ่ายโอนด้วยประการใดๆ ซึ่งเงินหรือทรัพย์สินตาม (1) หรือ
- (3) ดอกผลของเงิน หรือทรัพย์สินตาม (1) หรือ (2)

ทั้งนี้ ไม่ว่าทรัพย์สินตาม (1) (2) หรือ (3) จะมีการจำหน่าย จ่าย โอนหรือเปลี่ยนสภาพไปกี่ครั้ง และไม่ว่าจะอยู่ในความครอบครองของบุคคลใด โอนไปเป็นของบุคคลใด หรือปรากฏหลักฐานทางทะเบียนว่าเป็นของบุคคลใด

4.4 2.2. ขั้นตอนการยึดหรืออายัดทรัพย์สินชั่วคราว

การริบทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดฐานฟอกเงิน บัญญัติให้มีมาตรการยึดหรืออายัดทรัพย์สิน ก่อนที่ศาลแพ่งจะมีคำพิพากษาให้ริบทรัพย์สิน เพื่อเป็นหลักประกันว่าทรัพย์สินที่จะถูกริบนั้น ไม่ถูกยกย้าย จำหน่าย จ่ายโอน ไปยังบุคคลที่สามเสียก่อนระหว่างการตรวจสอบทรัพย์สิน หรือระหว่างที่ถูกดำเนินคดีดังนี้

กรณีที่คณะกรรมการธุรกรรมได้รับรายงาน และธุรกรรมเกี่ยวกับการทำธุรกรรมโดยสถาบันการเงิน (มาตรา 13 และ มาตรา 14) สำนักงานที่ดิน(มาตรา 15) หรือผู้ประกอบการอาชีพเกี่ยวกับการดำเนินการหรือให้คำแนะนำในการทำธุรกรรมเกี่ยวกับการลงทุนหรือเคลื่อนย้ายเงินทุน(มาตรา 16)และหากคณะกรรมการมีเหตุอันควรสงสัย(มาตรา 35) หรือมีหลักฐานเป็นที่เชื่อได้ว่า(มาตรา 36) ธุรกรรมใดเกี่ยวข้องหรืออาจเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดฐานฟอกเงิน คณะกรรมการธุรกรรมมีอำนาจสั่งยับยั้งการทำธุรกรรมนั้นได้ภายในระยะเวลาที่กำหนด สำหรับกรณีจำเป็นหรือเร่งด่วนเลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน จะสั่งยับยั้งการทำธุรกรรมนั้นไว้ก่อนได้

หรือหากมีเหตุอันควรเชื่อว่าอาจจะมีการโอน จำหน่าย ยกย้าย ปกปิด หรือซ่อนเร้นทรัพย์สินใดที่เป็นทรัพย์สินเกี่ยวกับการกระทำความผิด คณะกรรมการธุรกรรมมีอำนาจ สั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินนั้นไว้ชั่วคราวมีกำหนดไม่เกินเก้าสิบวัน สำหรับกรณีจำเป็นหรือเร่งด่วนเลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน จะสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดไว้ก่อนได้(มาตรา 48)

4.4.2.3. มาตรการคุ้มครองชั่วคราว

ผู้ซึ่งอ้างว่าตนเป็นผู้รับประโยชน์ อาจยื่นคำร้องเพื่อขอคุ้มครองสิทธิก่อนศาลมีคำสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินได้ โดยแสดงให้เห็นว่าตนเป็นผู้รับประโยชน์โดยสุจริตและมีค่าตอบแทน(an honest recipient and a bona fide purchaser) หรือได้มาซึ่งประโยชน์โดยสุจริตและตามสมควรในทางศีลธรรมอันดี หรือในทางกุศลสาธารณะ (มาตรา 50 วรรคสอง) มาตรการนี้กฎหมายกำหนดให้เฉพาะแก่ผู้ซึ่งอ้างว่าตนเป็นผู้รับประโยชน์เท่านั้น กล่าวคือเป็นบุคคลที่สาม(Third Party) มิใช่ผู้ซึ่งอ้างตนว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สิน ซึ่งเป็นหลักตรงกันกับหลักการคุ้มครองสิทธิบุคคลภายนอกผู้สุจริต ดังที่บัญญัติไว้ใน Federal Crime and Criminal

Procedure ของประเทศสหรัฐ Title 21-Food and Drugs Chapter 13 Drug Abuse Prevention and Control Sub - Chapter 1 - Control and Enforcement Part D - Offenses and Penalties Section 853 (n) (6) (B) ซึ่งคุ้มครองทรัพย์สินของจำเลยซึ่งได้มาก่อนการกระทำความผิดโดยสุจริต

โดย Section 853 (n) (6) (B) Criminal forfeitures บัญญัติว่า " ผู้ร้องที่เป็นผู้ซื้อโดยสุจริตสำหรับสิทธิ กรรมสิทธิ์ หรือผลประโยชน์ในทรัพย์สินโดยมีเหตุผลอันสมควรว่าในขณะที่ซื้อทรัพย์สินมานั้นผู้ร้องเชื่อว่าทรัพย์สินนั้นมีใช่ทรัพย์สินที่จะถูกริบตามมาตรา นี้ และศาลสามารถแก้คำสั่งริบทรัพย์สินได้ตามที่ได้ร้องขอ (the petitioner is a bona fide purchaser for value of the right, title, or interest in the property and was at the time of purchase reasonably without cause to believe that the property was subject to forfeiture under this section; the court shall amend the order of forfeiture in accordance with its determination "

4.4.2.4. การดำเนินการให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน

เมื่อปรากฏหลักฐานเป็นที่เชื่อได้ว่าทรัพย์สินใด เป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด ให้เลขาธิการ ส่งเรื่องให้พนักงานอัยการพิจารณาเพื่อยื่นคำร้องขอให้ศาลมีคำสั่งให้ทรัพย์สินนั้น ตกเป็นของแผ่นดินโดยเร็ว(มาตรา 49)

กรณีที่ศาลได้พิจารณาไต่สวนคำร้องของพนักงานอัยการแล้ว หากศาลเชื่อว่าทรัพย์สินตามคำร้องเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด หรือกรณีที่มีผู้ซึ่งอ้างตนว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่แท้จริง และทรัพย์สินนั้นไม่ใช่ทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด หรือกรณีที่มีผู้ซึ่งอ้างตนว่าเป็นผู้รับโอนทรัพย์สินโดยสุจริตและมีค่าตอบแทน หรือได้มาโดยสุจริต และตามควรในทางศีลธรรมอันดีหรือในทางกุศลสาธารณะ หรือกรณีที่มีผู้ซึ่งอ้างว่าเป็นผู้รับประโยชน์ โดยตนได้รับมาสุจริตและมีค่าตอบแทน หรือได้มาซึ่งประโยชน์โดยสุจริต และตามสมควรในทางศีลธรรมอันดีหรือทางกุศลสาธารณะ เมื่อศาลได้พิจารณาไต่สวนคำร้องดังกล่าวแล้ว ฟังไม่ขึ้น ศาลก็จะมีคำสั่งให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นของแผ่นดิน(มาตรา 51)

เมื่อศาลได้มีคำสั่ง ให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดตกเป็นของแผ่นดินแล้ว ต่อมาได้ปรากฏว่ามีทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดเพิ่มขึ้นอีก ก็ให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องขอให้ศาลมีคำสั่งให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นของแผ่นดินเพิ่มเติมได้(มาตรา 54)

หลังจากที่พนักงานอัยการ ได้ยื่นคำร้องให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดให้ตกเป็นของแผ่นดิน หากมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าอาจมี การโอน จำหน่าย หรือยกย้ายไปเสียซึ่ง

ทรัพย์สินดังกล่าวนั้น เลขานุการจะส่งเรื่องให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องฝ่ายเดียวร้องขอให้ศาลมีคำสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินนั้นไว้ชั่วคราวก่อนได้(มาตรา 55)

4.4.2.5. การขอคืนทรัพย์สินที่ถูกละเมิดคำสั่งให้ริบ

กรณีที่ศาลได้สั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน หากปรากฏในภายหลังโดยคำร้องของเจ้าของ ผู้รับโอน หรือผู้รับประโยชน์ทรัพย์สินนั้น โดยศาลได้สอบสวนแล้วเห็นว่าเป็นเจ้าของที่แท้จริง และทรัพย์สินนั้นไม่ใช่ทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดหรือตนเป็นผู้รับโอนทรัพย์สินโดยสุจริตและมีค่าตอบแทน หรือได้มาโดยสุจริตและตามสมควรในทางศีลธรรมอันดีหรือในทางกุศลสาธารณะศาลจะสั่งคืนทรัพย์สินนั้นหรือกำหนดเงื่อนไขในการคุ้มครองสิทธิของผู้รับประโยชน์ หากไม่สามารถคืนทรัพย์สินหรือคุ้มครองสิทธิได้ ให้ใช้ราคาหรือค่าเสียหายแทนแล้วแต่กรณี

คำร้องดังกล่าวต้องยื่นภายในหนึ่งปีนับแต่คำสั่งศาลให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินถึงที่สุด โดยผู้ร้องต้องพิสูจน์ให้เห็นว่าไม่สามารถยื่นคำร้องคัดค้านได้ทัน เพราะไม่ทราบถึงประกาศหรือหนังสือแจ้งของเลขานุการหรือมีเหตุขัดข้องอันสมควรประการอื่น

ทั้งนี้ก่อนศาลมีคำสั่งคืนทรัพย์สินให้กับเจ้าของ หรือผู้รับโอน หรือคุ้มครองสิทธิของผู้รับประโยชน์ ศาลจะแจ้งให้เลขานุการทราบถึงคำร้องดังกล่าว และให้โอกาสพนักงานอัยการเข้ามาโต้แย้งคำร้องนั้นได้(มาตรา 53)

4.4.2.6. บทสันนิษฐานทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด

กฎหมายฟอกเงิน ได้มีบทสันนิษฐานทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด (Pre-assuming of Ill-Intention Receiving of Property Involved in an Offense) ตามมาตรา 51 วรรคสอง บัญญัติว่า " เพื่อประโยชน์แห่งมาตรานี้หากผู้อ้างว่าเป็นเจ้าของหรือผู้รับโอนทรัพย์สินตาม มาตรา 50 วรรคหนึ่ง เป็นผู้ซึ่งเกี่ยวข้องหรือเคยเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับผู้กระทำความผิดมูลฐาน หรือความผิดฟอกเงินมาก่อน ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าบรรดาทรัพย์สินดังกล่าวเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดหรือได้รับโอนมาโดยไม่สุจริตแล้วแต่กรณี " จะเห็นว่าเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับทรัพย์สิน มิได้มุ่งไปที่ตัวบุคคล(In Personam) จึงมีบทสันนิษฐานที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง

กับในทางอาญา ที่มุ่งเน้นไปที่ตัวบุคคล(targeting individuals) โดยให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยทุกคนเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิด (Presumption of Innocence) ²³

²³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 33.

4.4.2.7. ลักษณะการริบทรัพย์สินทางแพ่ง

ตาม มาตรา 58 บัญญัติว่า " ในกรณีที่ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดใด เป็นทรัพย์สินที่สามารถดำเนินการตามกฎหมายอื่นได้อยู่แล้ว แต่ยังไม่มีการดำเนินการกับ ทรัพย์สินนั้นตามกฎหมายดังกล่าว หรือดำเนินการตามกฎหมายดังกล่าวแล้วแต่ไม่เป็นผล หรือ การดำเนินการตามกฎหมายพระราชบัญญัตินี้จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทางราชการมากกว่า ก็ให้ ดำเนินการกับทรัพย์สินนั้นต่อไปตามพระราชบัญญัตินี้ "

จะเห็นว่าการริบทรัพย์สินทางแพ่ง จะไม่ผูกติดกับคำพิพากษาในทางอาญาโดย พิจารณาจากเจตนารมณ์ ตาม มาตรา 58 ซึ่งจะมีผลให้สามารถดำเนินมาตรการทางแพ่ง ควบคู่กับมาตรการทางอาญาได้(Parallel Proceeding) นอกจากนี้หากดำเนินการตามกฎหมาย อื่นแล้วไม่ได้ผล ก็สามารถดำเนินการกับทรัพย์สินนั้นได้ตามมาตรการริบทรัพย์สินทางแพ่ง โดยไม่ ถือว่าเป็นการดำเนินคดีซ้ำ(Double Jeopardy) เพราะมาตรการดังกล่าวเป็นการดำเนินการ มุ่งเน้นต่อทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด(property in rem) มิใช่เป็นการดำเนินการกับตัว บุคคลผู้เป็นเจ้าของหรือผู้ครอบครอง หรือผู้มีส่วนได้เสียแต่อย่างใดประกอบกับคำวินิจฉัยศาล รัฐธรรมนูญที่ 40-41 / 2516 ลงวันที่ 16 ตุลาคม 2546 ได้วินิจฉัยไว้ตอนหนึ่งดังมีใจความ สรุปได้ว่ามาตรการที่ดำเนินคดีต่อทรัพย์สินหรือมาตรการทางแพ่ง เป็นมาตรการพิเศษที่รัฐได้ กำหนดขึ้นเป็นคนละส่วนกับมาตรการทางอาญา โดยมุ่งต้องการตัดวงจรการประกอบ อาชญากรรม และทำลายแรงจูงใจสำคัญในการประกอบอาชญากรรมที่ให้ผลตอบแทนที่สูงจึงไม่ เกี่ยวข้องกันกับมาตรการทางอาญา

4.4.2.8. ภาระการพิสูจน์การริบทรัพย์สินทางแพ่ง

ตาม มาตรา 50 บัญญัติว่า " ผู้ซึ่งอ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่พนักงานอัยการร้อง ขอให้ตกเป็นของแผ่นดิน ตาม มาตรา 49 อาจยื่นคำร้องก่อนศาลมีคำสั่งตาม มาตรา 51 โดยแสดงให้ศาลเห็นว่า

(1) ตนเป็นเจ้าของที่แท้จริง และทรัพย์สินนั้นไม่ใช่ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดหรือ

(2) ตนเป็นผู้รับโอนโดยสุจริต และมีค่าตอบแทน หรือได้มาโดยสุจริตและตาม สมควรในทางศีลธรรมอันดีหรือในทางกุศลสาธารณะ

ผู้ซึ่งอ้างว่าเป็นผู้รับประโยชน์ในทรัพย์สินที่พนักงานอัยการร้องขอให้ตกเป็นของ แผ่นดิน มาตรา 49 อาจยื่นคำร้องขอคุ้มครองสิทธิของตนก่อนศาลมีคำสั่ง โดยแสดงให้ศาลเห็น

ว่าตนเป็นผู้รับประโยชน์โดยสุจริตและมีค่าตอบแทน หรือได้มาซึ่งประโยชน์โดยสุจริตและตามสมควรในทางศีลธรรมอันดี หรือในทางกุศลสาธารณะ "

การริบทรัพย์สินในทางแพ่ง กำหนดภาระการพิสูจน์ให้แก่ผู้ซึ่งอ้างตนว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สินเป็นผู้พิสูจน์ที่มาของทรัพย์สิน เพราะเป็นการยากที่จะให้พนักงานอัยการโจทก์พิสูจน์ตามที่กล่าวอ้างเหมือนเช่นในคดีอาญา การฟอกเงินมีลักษณะเป็น "Victimless Crime" พยานหลักฐานต่างๆ อยู่ในความครอบครองและรู้เห็นของอีกฝ่าย จึงเป็นการยากต่อการพิสูจน์และการเข้าถึงพยานหลักฐานต่างๆ เหล่านั้น ประกอบกับลักษณะการกระทำความผิดฟอกเงินมักเกี่ยวข้องกับข้อมูลความลับของผู้มีวิชาชีพด้วยเสมอ เช่น นักบัญชี นักการธนาคาร ทนายความ เป็นต้น จึงจำเป็นต้องมีการผลักระเบียบการพิสูจน์ (Reverse burden of proof) ให้กับผู้ซึ่งอ้างตนว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สิน เพราะบุคคลเหล่านั้นจะสามารถนำพยานหลักฐานของตนเข้าพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของทรัพย์สินของตนเองให้ศาลเห็นได้ไม่ยาก

อย่างไรก็ตามในเบื้องต้น พนักงานอัยการโจทก์จะต้องนำพยานหลักฐานสืบพิสูจน์ให้เข้าข้อสันนิษฐานตามกฎหมายว่า จำเลยเกี่ยวข้องหรือเคยเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับผู้กระทำความผิดมูลฐานหรือความผิดฐานฟอกเงินมาก่อน (มาตรา 51) จึงจะถือว่าบรรดาทรัพย์สินดังกล่าวเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด (asset related to an offense) หรือได้รับโอนมาโดยไม่สุจริตแล้วแต่กรณี (has been transfer dishonestly)

4.4.2.9. ผลของคำพิพากษาให้ริบทรัพย์สิน

เมื่อศาลมีคำพิพากษามีคำสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ตาม มาตรา 51 ย่อมมีผลให้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินสิ่งนั้นตกเป็นของแผ่นดิน นับตั้งแต่วันที่ได้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ไม่ว่าทรัพย์สินนั้นจะได้มีการจำหน่าย จ่าย โอน หรือเปลี่ยนแปลงสภาพไปกี่ครั้งและไม่ว่าจะอยู่ในความครอบครองของบุคคลใด โอนไปเป็นของบุคคลใด หรือปรากฏหลักฐานทางทะเบียนว่าเป็นของบุคคลใด(มาตรา 3) ซึ่งผลของคำพิพากษาดังกล่าวจะมีลักษณะเหมือนกับการริบทรัพย์สินทางแพ่งของประเทศระบบ Common Law โดยให้หลักเจ้าของผู้สุจริต (The Innocent Owner) กล่าวคือ ถ้าผู้อ้างสิทธิว่าตนเป็นเจ้าของที่แท้จริงและไม่มีส่วนรู้เห็นกับการกระทำความผิด และไม่รู้ว่าได้มีการทำธุรกรรมที่ผิดกฎหมาย(United State v. Real Property 874 Gartel Drive, 79 F.3d 918(9th Cir. 1996)) หากพิสูจน์ไม่ได้ทรัพย์สินตกเป็นของรัฐนับตั้งแต่มีการกระทำความผิดกรรมสิทธิ์ไม่โอนทรัพย์สินไปยังบุคคลภายนอก(Third Party) เช่น ทนายความผู้รับโอนโดยสุจริต

4.4.2.10. เขตอำนาจศาล

ตาม มาตรา 59 บัญญัติว่า " การดำเนินการทางศาลตามหมวดนี้ ให้ยื่นต่อศาลแพ่ง และให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม " กล่าวคือการริบทรัพย์สินในทางแพ่งที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดตามกฎหมายฟอกเงิน ให้ยื่นต่อศาลแพ่ง หมายถึงศาลแพ่งที่มีเขตอำนาจตาม มาตรา 16 แห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรม

อย่างไรก็ดีก็มีความเห็นในทางกฎหมายเป็นอีกอย่างหนึ่งว่า ศาลแพ่งตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินน่าจะหมายความรวมถึงศาลจังหวัดด้วย²⁴

4.5 การริบทรัพย์สินของต่างประเทศ

การริบทรัพย์สินในระบบคอมมอนลอว์ของอังกฤษ มาจากหลัก Deodand (ตามกฎหมายอังกฤษ เป็นคำที่มาจากคำว่า Deo dandum เป็นคำที่ได้รับมาจากพระเจ้า , นำมาใช้เรียกเครื่องมือในการกระทำความผิดซึ่งเป็นเหตุทำให้คนตาย ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นสัตว์หรือไม่ก็ตาม)²⁵ ซึ่งมีรากฐานมาจากศาสนาคริสต์ ดังปรากฏในคัมภีร์ไบเบิลตอนหนึ่งว่า " ถ้าวัวทำร้ายผู้ใดถึงตาย วัวนั้นจะถูกขว้างปาด้วยหินและห้ามบริโภคเนื้อวัว แต่เจ้าของวัวไม่ต้องรับโทษ " หมายความว่าถ้าวัวทำความเสียหายแก่ผู้อื่น เจ้าของวัวจะสูญเสียสิทธิในทรัพย์สิน โดยไม่พิจารณาถึงความบริสุทธิ์หรือความผิดของเจ้าของวัว²⁶ จึงเกิดหลักที่ว่าทรัพย์สินใดไม่ว่าเป็นสิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิต หากก่อให้เกิดความตายหรืออันตรายแก่มนุษย์แล้ว จำเป็นต้องริบทรัพย์สินนั้นเข้ามาเป็นของรัฐเพื่อทำลายเสียหรือเพื่อการกุศล²⁷

²⁴ สืบหาท ประยูรรัตน์, คำอธิบายพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 , พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : นิติสนเทศ), น. 205.

²⁵ <http://www.lectlaw.com/def/134.htm>.

²⁶ Michael F. Zeldin and Roger G. Weiner, " Innocent third parties and their right in forfeiture proceeding", *American Criminal Law Review* 28(1991):843 อ้างจาก วีรพงษ์ บุญญภาส และคณะ, " การกำหนดความผิดมูลฐานฟอกเงินที่ผู้กระทำเป็นองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติและมาตรการ รวมทั้งความร่วมมือระหว่างประเทศในการปราบปรามการฟอกเงินและมาตรการยึดอายัดและริบทรัพย์สิน". ร่างรายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนากฎหมายป้องกันและปราบปรามองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ ระยะที่ 2, น. 187.

²⁷ เพิ่งอ้าง, น.187.

หลัก Deodand มาจากสมมติฐานทางกฎหมายที่ว่าเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย ถือเป็นทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิด และอาจใช้ทำร้ายผู้อื่นต่อไปจะต้องถูกริบเพราะผิดกฎหมายโดยตัวทรัพย์สินนั้นเอง จะไม่พิจารณาถึงความผิด หรือความบริสุทธิ์ของเจ้าของทรัพย์สิน

ประเทศสหรัฐฯ ได้รับอิทธิพลเรื่องการริบทรัพย์สินและกระบวนการพิจารณาคดีเพื่อริบทรัพย์สินมาจากประเทศอังกฤษในสมัยที่ยังเป็นอาณานิคมของประเทศอังกฤษ โดยเริ่มจากกฎหมายเดินเรือของอังกฤษ(Navigational Acts) ที่กำหนดให้ศาลพาณิชย์นาวีมีอำนาจเหนือทรัพย์สินที่ปรากฏตัวอยู่ในเขตอำนาจของศาลประเทศอังกฤษ และให้เจ้าของทรัพย์สินเป็นผู้มีภาระในการพิสูจน์ และได้นำหลัก Deodand มาเป็นแนวคิดอธิบายสนับสนุน และเป็นแนวคิดสำคัญที่แบ่งแยกการริบทรัพย์สินโดยฟ้องตัวบุคคลและฟ้องตัวทรัพย์สินโดยตรง²⁸

ในปี ค.ศ. 1790 รัฐสภาสหรัฐฯได้ออกกฎหมายการเดินเรือ และศุลกากรสำหรับเรือ (Maritime and Custom Laws) ให้ริบสินค้าต้องห้ามและเรือที่ฝ่าฝืนสินค้าต้องห้าม โดยใช้การริบทรัพย์สินด้วยกระบวนการทางแพ่ง(Civil Forfeiture) หรือกระบวนการพิจารณาต่อทรัพย์สิน (In Rem Proceeding)

ต่อมาสภาคองเกรสได้ออกกฎหมายหลายฉบับเกี่ยวกับความผิดอาญาโดยให้ริบทรัพย์สินด้วยกระบวนการทางแพ่ง เช่น กฎหมายยาเสพติด(Controlled Substances Act) กฎหมายฟอกเงิน(Money Laundering Control Act) กฎหมายลิขสิทธิ์ (Copyrights Act) กฎหมายโทรคมนาคม(Communication Statute) เป็นต้น

ปัจจุบันการริบทรัพย์สินทางแพ่ง ได้ขยายขอบเขตประเภทของทรัพย์สินที่จะถูกริบออกไปกว้างขวางกว่าแต่ก่อน ซึ่งตั้งอยู่บนหลักที่ว่าทรัพย์สินที่ก่อให้เกิดความผิดเป็นทรัพย์สินมิชอบด้วยกฎหมายโดยได้ขยายให้ริบทรัพย์สินซึ่งมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิดไม่ว่าโดยตรงหรือโดยทางอ้อม หรือทรัพย์สินที่ใช้อำนวยความสะดวกในการกระทำความผิด และให้ริบ

²⁸Irving A. Pianin, The American University Law Review, p.11. อ้างจากพรพิมล ไชจิรัตน์, การริบทรัพย์สินด้วยกระบวนการทางแพ่งตามหลักกฎหมายคอมมอนลอว์เปรียบเทียบกับกฎหมายไทย, (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.), น. 13.

ทรัพย์สินทุกประเภททั้งอสังหาริมทรัพย์และสังหาริมทรัพย์ ดังนั้นการริบทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดอาญาในสหรัฐฯ จึงเป็นการริบทรัพย์สินด้วยกระบวนการทางแพ่ง²⁹

การดำเนินกระบวนการพิจารณาริบทรัพย์สินตามกฎหมายสหรัฐอเมริกาบัญญัติไว้ใน Federal Crime and Criminal Procedure Part 1 – Crime Chapter 46 – Forfeiture แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ มาตรา 981 การริบทรัพย์สินทางแพ่ง(Civil Forfeiture) และ มาตรา 982 การริบทรัพย์สินทางอาญา(Criminal Forfeiture) ดังต่อไปนี้

4.5.1. การริบทรัพย์สินด้วยกระบวนการทางแพ่ง(Civil Forfeiture)

4.5.1.1. การริบทรัพย์สินทางแพ่งเป็นการกระทำที่มุ่งตรงต่อตัวทรัพย์สิน (In Rem) และเป็นคนละส่วนกับการดำเนินการทางอาญาต่อบุคคล(In Personam) ประเด็นในการพิจารณาคดีก็คือตัวทรัพย์สินซึ่งต้องดำเนินการฟ้องโดยตรงต่อตัวทรัพย์สิน ดังจะเห็นได้จาก Title 18 Part I Chapter 46 Section 981. Civil Forfeiture ที่ระบุเฉพาะเจาะจงว่าเป็นทรัพย์สินเป็นทรัพย์สินประเภทใด เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดฐานใด มาตราใด กล่าวคือ Section 981(a) (1) บัญญัติว่า “ ทรัพย์สินดังต่อไปนี้จะต้องถูกริบตกเป็นของสหรัฐฯ ได้แก่ ทรัพย์สินใดๆ ไม่ว่าจะเป็นอสังหาริมทรัพย์ สังหาริมทรัพย์ ที่เกี่ยวกับการกระทำ พยายามกระทำความผิดที่ฝ่าฝืนกฎหมายของสหรัฐฯ มาตรา 1956 มาตรา 1957 หรือมาตรา 1960 หรือทรัพย์สินอื่นใดที่ได้มาหรือเป็นร่องรอยได้ได้มาจากการกระทำความผิดดังกล่าว (Any property, real or personal, involved in a transaction or attempted transaction in violation of section 1956, 1957 or 1960 of this title, or any property traceable to such property) ” ซึ่งรู้จักกันดีว่าเป็นกฎหมายฟอกเงินของสหรัฐฯ เป็นต้น

4.5.1.2.การตายของจำเลยมิได้ทำให้กระบวนการริบทรัพย์สินทางแพ่งสิ้นสุดเหมือนเช่นคดีอาญา เพราะการริบทรัพย์สินตามมาตรการทางแพ่งนี้ แม้จำเลยจะตายในระหว่างการดำเนินคดีริบทรัพย์สินทางอาญา ก็สามารถดำเนินคดีริบทรัพย์สินทางแพ่งของผู้ตายได้ (United State v. Real Property at 40 Clark Road, 52 F. Supp. 2d 254 (D. Mass.1999)³⁰ เพราะการริบทรัพย์สินทางแพ่งไม่คำนึงว่าเจ้าของทรัพย์สินจะถูกศาลตัดสินว่าได้กระทำความผิดจริงหรือไม่แต่ประการใดจึงไม่จำเป็นต้องมีคำพิพากษาอาญา(Criminal Conviction) ก็สามารถริบทรัพย์สินของจำเลยที่

²⁹ Jean F. Rydstrom, *American Jurisprudence*, 36: 623 p. 189.

³⁰ Stefan D.Cassella, *Civil and Criminal Forfeiture Procedure*.Part I, p. 131.

เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดได้เหมือนเช่นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดอื่นๆ (United State v. Two Parcels of Real Property... 101 North Liberty Street, 80 F. Supp. 2d 1298, 1303 n.18 (M.D. Ala. 2000))³¹ ทรัพย์สินที่ถูกริบอาจเป็นของผู้กระทำความผิด หรือบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องโดยไม่ต้องอ้างถึงความผิดทางอาญาเพื่อเป็นเงื่อนไขในริบทรัพย์สิน และการริบทรัพย์สินทางแพ่งสามารถดำเนินคดีควบคู่ไปกับการดำเนินคดีอาญา โดยจำเลยไม่มีสิทธิอ้างว่า ได้ถูกเจ้าหน้าที่ดำเนินการฟ้องริบทรัพย์สินทางอาญาแทนมาตรการริบทรัพย์สินทางแพ่งในเบื้องต้นแล้ว จึงไม่สามารถดำเนินการริบทรัพย์สินทางแพ่งของจำเลยอีกได้ (United State v. Four Contiguous Parcels, 191 F.3d 461, {1999 WL 701914 (6th Cir. 1999)})³²

4.5.1.3. การฟ้องคดีจะต้องฟ้องยังศาลที่ทรัพย์สินนั้นตั้งอยู่ ซึ่งถือเป็นเขตอำนาจศาล(In Rem Jurisdiction) เป็นการฟ้องที่ตัวทรัพย์สินนั้นเป็นจำเลยในคดีโดยตรง³³ จึงไม่ต้องคำนึงว่าจะได้ผู้กระทำความผิดหรือมีตัวผู้กระทำความผิดในคดีนี้มาด้วยหรือไม่ ทรัพย์สินที่ถูกริบอาจเป็นของผู้กระทำความผิดเอง หรือบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง

การดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สินของประเทศไทย ก็เป็นไปตามหลักกฎหมายแพ่ง ดังมีบัญญัติไว้ในหมวด 6 มาตรา 59 ว่าการดำเนินการทางศาลเกี่ยวกับทรัพย์สิน ให้ยื่นต่อศาลแพ่ง และให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม สำหรับการริบทรัพย์สินทางแพ่งตามกฎหมายของสหรัฐฯ ก็มีบัญญัติแยกไว้ต่างหากจากการริบทรัพย์สินทางอาญาตามลักษณะที่ 18 U.S. Code มาตรา 981(h) และ ลักษณะที่ 28 U.S. Code มาตรา 1395 (b) ว่าศาลที่มีอำนาจในการพิจารณาคดีริบทรัพย์สินทางแพ่ง คือศาลที่พบทรัพย์สินของจำเลย กล่าวคือฟ้อง ณ ภูมิลำเนาของจำเลยคือทรัพย์สินที่ถูกฟ้องตั้งอยู่ที่ใด ก็เป็นเขตอำนาจของศาลนั้นเป็นสำคัญ

4.5.1.4. กระบวนการริบทรัพย์สินเริ่มเมื่อมีเหตุอันควรสงสัย (probable cause) ว่าเป็นทรัพย์สินที่มีขอบด้วยกฎหมาย โดยรัฐจะต้องแสดงให้เห็นถึงเหตุอันควรสงสัยว่าทรัพย์สินดังกล่าวเชื่อมโยงกับการกระทำความผิด(Nexus between the Property and Offense) และเจ้าของทรัพย์สินมีภาระต้องแสดงตัวและพิสูจน์ว่าทรัพย์สินของตนไม่สมควรต้องถูกริบ ซึ่งเป็นการผลักภาระการพิสูจน์(Reverse Burden of Prove) ให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลย

³¹ Stefan D.Cassella, Civil and Criminal Forfeiture Procedure.Part I, p. 132.

³² Ibid, p. 131.

³³ Title 18 U.S.C. Part 1 Chapter 46 Section 981 (h) ; 28 U.S.C. 1395 (b)

เหตุอันควรสงสัยคือเหตุที่เป็นไปได้ ซึ่งอยู่บนพื้นฐานความเชื่ออย่างสมเหตุสมผลว่า มีความผิดโดยพิจารณาจากข้อเท็จจริง ต่างๆ และพยานแวดล้อมที่เจ้าหน้าที่มีอยู่ หรือจากคำรับสารภาพของเจ้าของทรัพย์สิน ผู้ดูแล หรือผู้ร่วมสมคบ เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจหยุดรถที่กระทำผิดกฎจราจร เจ้าหน้าที่ตำรวจอาจควบคุมตัวผู้ขับขี่รถจักรยานยนต์ไว้ชั่วคราวในระหว่างนำสุนัขดมกลิ่นตรวจสอบยานพาหนะซึ่งไม่ถือเป็นการตรวจค้น และเป็นเหตุต้องสงสัยเบื้องต้น (Prior Suspicious) เมื่อสุนัขได้มีอาการพิรุณแสดงออกให้เจ้าหน้าที่ตำรวจทราบ ดังนั้นถือเป็นเหตุอันควรสงสัย (probable cause) ที่จะทำการตรวจค้นยานพาหนะดังกล่าวได้ (United State v. \$ 404,905.00 in U.S. Currency, 182 F.3d 643(8th Cir. 1999))³⁴

4.5.1.5. วิธีพิจารณาการรับฟังพยานหลักฐานอาศัยหลักการชั่งน้ำหนักพยาน (Preponderance of the evidence) เมื่อเจ้าหน้าที่มีเหตุอันควรสงสัย (probable cause) ว่าเป็นทรัพย์สินที่มีขอบด้วยกฎหมาย โดยรัฐมีภาระหน้าที่นำพยานหลักฐานเข้าสืบเพื่อแสดงเหตุอันควรสงสัยว่าทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด³⁵ และเปิดโอกาสให้บุคคลผู้มีส่วนได้เสียโต้แย้งสิทธิ ผู้อ้างสิทธิมีภาระในการพิสูจน์ (Burden of Proof)³⁶ เพื่อหักล้างพยานหลักฐานของรัฐ ทั้งสองฝ่ายมีภาระการพิสูจน์ให้เห็นถึงพยานหลักฐานที่น่าเชื่อถือกว่า (Preponderance of the evidence) ศาลจะพิจารณาว่าพยานหลักฐานของฝ่ายใดมีความ

³⁴ Ibid, p. 2.

³⁵ Title 18 U.S.C. Part 1 Chapter 46 Section 983 (c) (3) บัญญัติว่า “ รัฐมีหน้าที่พิสูจน์ความเชื่อมโยงระหว่างทรัพย์สินที่จะต้องถูกริบกับการกระทำความผิดว่าทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิด หรือเป็นทรัพย์สินที่อำนวยความสะดวกในการกระทำความผิดหรือหรือเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการการกระทำผิดอาญา (if the Government's theory of forfeiture is that the property was used to commit or facillitate the commission of a criminal offense, or was involved in the commission of a criminal offense, the Government shall establish that there was a substantail connection between the property and the offense.)”.

³⁶ Title 18 U.S.C. Part 1 Chapter 46 Section 983 (c) (1) บัญญัติว่า “ภาระการพิสูจน์ของรัฐเกี่ยวกับทรัพย์สินที่จะต้องถูกริบนั้น โดยวิธีการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน (the burden of proof is on Government to establish, by preponderance of the evidence, that the property is subject to forfeiture)”.

น่าเชื่อถือว่าก่อนจะมีคำพิพากษา เช่น การตรวจสอบวิทยุติดตามตัวของจำเลยที่แสดงความเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ หรือเคยเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับผู้กระทำความผิดมูลฐาน และยังมีการกระทำที่เป็นการโอน รับ โอนเงินหรือทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดเป็นกรณีที่มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าบุคคลนั้น ทราบว่าทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดแล้ว (United State v. Otis, 127 F. 3d 30(1st Cir.2001))³⁷ ซึ่งต่างจากวิธีพิจารณาในคดีอาญาที่ใช้หลักการพิสูจน์จนปราศจากข้อสงสัย (Prove beyond reasonable doubt)

การผลักภาระการพิสูจน์ให้แก่ผู้ร้องซึ่งอ้างตนว่าเป็นเจ้าของผู้สุจริต ไม่ถือเป็นการขัดรัฐธรรมนูญ เพราะถือเป็นการแสวงหาพยานหลักฐานเป็นนอกเหนือกฎเกณฑ์ตามปกติโดยทั่วไป (United State v. One Parcel ... 194 Quaker Farms Road, 85 F.3d 985 (2d Cir. 1996)(burden shifting where one party has superior access to evidence is not unconstitutional))³⁸

4.5.1.6. ถือว่าตัวทรัพย์สินนั่นเองเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมาย คดีรับทรัพย์ทางแพ่งเป็นการฟ้องที่ตัวทรัพย์สินนั้นเป็นจำเลยในคดีโดยตรงเพราะถือว่าทรัพย์สินนั้น จึงมีผลมาตั้งแต่มีการกระทำความผิด มีบทสันนิษฐานว่าทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด/รับโอนมาโดยไม่สุจริต (Pre-assuming of ill-intention receive of property involved in an offense) และการรับทรัพย์นี้ มีผลทำให้ทรัพย์สินนี้มีผลทำให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นของรัฐมาตั้งแต่กระทำความผิด การโอนทรัพย์สินกันต่อๆ มาในภายหลังไม่เป็นเหตุอ้างให้หลุดพ้นจากการรับ และผู้รับโอนจะอ้างว่าตนรับโอนมาโดยสุจริตไม่ได้ (Sisons v. United State, 541 F. 2d 1361 (9th Cir. 1976))³⁹

4.5.1.7. ยึดหลักเกณฑ์ในคดีแพ่งเป็นสำคัญในการรับทรัพย์สิน กรณีของการรับทรัพย์ทางแพ่งตามหลักกฎหมายของสหรัฐฯ⁴⁰ จะไม่นำหลักการทางอาญามาใช้บังคับกับกระบวนการรับทรัพย์ทางแพ่งซึ่งไม่ถือเป็นการลงโทษ เช่น หลัก “Double Jeopardy” หรือ

³⁷ สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน, คู่มือพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 (กรุงเทพมหานคร: บริษัทเนคเพรส จำกัด, 2546) น. 15.

³⁸ Stefan D.Cassella, *supra* note 31, p. 108.

³⁹ วันชัย ศรีนวลนัต, “การใช้มาตรการทางกฎหมายลงโทษรับทรัพย์สินในคดีอาญาเสพติด. “ (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532), น. 119.

⁴⁰ Title 18 U.S.C. Part 1 Chapter 46 Section 981.

หลักการห้ามฟ้องซ้ำในคดีอาญาเดียวกันมาใช้ในคดีทรัพย์สินทางแพ่ง (United State v. Ursery, 518 U.S. 267 (1996))⁴¹ หรือการยกฟ้องคดีอาญา การปล่อยตัวจำเลยเป็นอิสระก็ไม่ถือเป็นข้อต่อสู้ในการทรัพย์สินทางแพ่ง เช่นเดียวกับการดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สิน ในหมวด 6 ของกฎหมายฟอกเงินของไทยให้ยื่นต่อศาลแพ่ง และให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาบังคับใช้โดยอนุโลม⁴²

4.5.1.8. อยู่ภายใต้หลักทฤษฎีทางอาญามาใช้บังคับด้วย โดยพื้นฐานความผิดฐานฟอกเงินมาจากการกระทำผิดอาญา ดังนั้นการนำกฎหมายมาใช้บังคับเกี่ยวกับเรื่องการทรัพย์สินทางแพ่งนี้จึงมีทฤษฎีและหลักเกณฑ์ทางอาญาสอดแทรกอยู่ด้วย การทรัพย์สินทางแพ่งจึงต้องคำนึงถึงหลักทางอาญาเกี่ยวกับพยานหลักฐานที่ได้มาจากผู้กระทำความผิดเอง (Compulsory self-incrimination) และพยานหลักฐานที่ได้มาโดยการค้น และการยึดโดยมิชอบ (Unreasonable searches and seizures) มาใช้ในคดีทรัพย์สินทางแพ่งด้วย เช่น การยึดทรัพย์โดยไม่มีหมายต้องอยู่ภายใต้หลักการของรัฐธรรมนูญ ได้แก่ หลักเรื่องยานพาหนะ (automobil) เหตุแจ้งชัด (Plain view) , เหตุจำเป็นเร่งด่วน (exigent circumstance) และเหตุยกเว้นในการค้นตามรัฐธรรมนูญ (search incident exceptions to Fourth Amendment) เช่น การยึดรถยนต์โดยไม่มีหมายไม่ถือเป็นการละเมิดรัฐธรรมนูญ ถ้ามีเหตุอันควรสงสัย (probable cause) ว่ารถยนต์นั้นเป็นสิ่งที่ต้องถูกริบและพบอยู่ในที่สาธารณะ (Florida v. White, 526 U.S. 559, 119 S. Ct. 1555 (1999))⁴³

4.5.1.9. เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารมีอำนาจในการยึดทรัพย์ก่อนริบ (Administrative Forfeiture Proceeding) มาตรการดังกล่าวเป็นมาตรการป้องกันการโยกย้าย จำหน่าย จ่ายโอน หรือนำพาทรัพย์สินนั้นไปหลบซ่อนเสียก่อน ดังนั้นกฎหมายฟอกเงินจึงให้อำนาจเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารมีอำนาจยึดทรัพย์สิ่งของที่อาจริบได้ในชั่วระยะเวลาหนึ่ง ก่อนที่คดีจะเข้าสู่ขั้นตอนสั่งริบ

ในประเทศสหรัฐฯ ได้มีการกำหนดมาตรการทางปกครองของฝ่ายเจ้าหน้าที่ในการริบทรัพย์ (Administrative Forfeiture) ไว้ในกฎหมายหลายฉบับ เช่น กฎหมายศุลกากร (Custom law) ประมวลกฎหมายของประเทศสหรัฐ (United State Code หรือ U.S.C) ได้แก่ ความผิดลักษณะที่ 19 U.S.C. มาตรา 1602 ลักษณะที่ 18 U.S.C มาตรา 981(d) , ลักษณะที่ 21 U.S.C.

⁴¹ Stefan D.Cassella, *supra* note 31, p. 131.

⁴² พระราชบัญญัติฟอกเงินฯ มาตรา 59.

⁴³ Stefan D.Cassella, *supra* note 31, p. 1.

มาตรา 811(d) และกฎหมายริบทรัพย์อื่นๆ ที่บัญญัติโดยกฎหมาย Civil Asset Forfeiture Reform Act หรือ CAFRA (ตามลักษณะที่ 18 U.S.C มาตรา 983(a)(1) บัญญัติไว้) ⁴⁴ เหตุผลของการใช้มาตรการริบทรัพย์โดยฝ่ายบริหารก็เนื่องจากไม่ค่อยเป็นรูปแบบพิธีการน้อยกว่า รวดเร็ว และประหยัดกว่าการใช้กระบวนการริบทรัพย์โดยศาล(Judicial Forfeiture Proceeding)(United State v. \$82,000 More or Less, 200 WL 1707495(W.D.Mo.2000))⁴⁵

กระบวนการริบทรัพย์ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารมักเป็นที่นิยมกันเพราะนอกจากจะเป็นกระบวนการที่มีรูปแบบไม่ยุ่งยาก และเสียค่าใช้จ่ายถูกกว่ากระบวนการริบทรัพย์สินโดยทางศาล (United State v. \$ 57,960.00 in U.S. Currency, 58 F. Supp. 2d 660(D.S.C. 1999))⁴⁶ และมักจะไม่มีผู้ใดโต้แย้งคัดค้านคำสั่งริบทรัพย์สินดังกล่าว เพราะบรรดาพวกผู้กระทำความผิดย่อมรู้ดีว่าเป็นทรัพย์สินที่ถูกสั่งริบเป็นทรัพย์สินที่เป็นความผิดอยู่ในตัวเอง หรือเป็นผลที่ได้จากการกระทำความผิด และมาตรการทางบริหารมีความละเอียดอ่อนมากกว่าการดำเนินการทางอาญา กับรายได้ หรือผลประโยชน์ที่เกิดจากทรัพย์สินที่ผิดกฎหมาย อาจจะไม่ถูกริบหรือรอดพ้นการถูกดำเนินการทางอาญาได้(เทียบเคียงคดี In re Seizure of \$ 82,000 More or Less, 2000 WL 1707495(W.D.Mo. 2000(administrative forfeitures are often uncontested because “drug traffickers know better than to stake claims to contraband and drug proceeds. It is far more sensible for such criminals to disclaim any interest in the property and avoid possible prosecution.”))⁴⁷

กระบวนการนี้ใช้กับทรัพย์สินที่มีมูลค่าไม่เกิน 50,000 เหรียญสหรัฐ ได้แก่ พาหนะที่ใช้ขนส่งสิ่งของผิดกฎหมาย(จะไม่คิดถึงมูลค่า) หรือ เงินสด ตราสารการเงิน โดยมีเหตุอันควรเชื่อว่า(Probable Cause to Believe)เจตนาจะใช้ทรัพย์สินเหล่านั้นกระทำความผิดกฎหมาย เมื่อยึดได้แล้วต้องมีหนังสือบอกกล่าว(Notice) การยึดทรัพย์สินไปยังผู้ร้องหรือผู้มีส่วนได้เสีย และประกาศแจ้งลงหนังสือพิมพ์ที่มีจำหน่ายในท้องถิ่นติดต่อกัน 3 สัปดาห์ โดยในหนังสือบอกกล่าวต้องแจ้งระบุทรัพย์สินที่จะถูกยึด, ขั้นตอนการโต้แย้งคัดค้านการยึดหรือริบทรัพย์สิน และสิทธิในการคืนทรัพย์สิน ถ้ามีผู้โต้แย้งคัดค้านจะต้องยื่นคำร้องเข้ามาภายใน 20 วัน หลังจากวันประกาศแจ้งริบทรัพย์สิน พร้อมกับวางเงินประกันไม่น้อยกว่า 5,000 เหรียญสหรัฐ หรือ 10 % ของมูลค่า

⁴⁴ Ibid, p. 12.

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Ibid.

ทรัพย์สิน ถ้าไม่มีเงินก็ให้ดำเนินการยื่นคำร้องอย่างคดีอาญา (in forma pauperis) ในการริบทรัพย์สินเมื่อมีผู้โต้แย้งคัดค้านจะต้องส่งเรื่องให้ัยการสหรัฐ เพื่อดำเนินการริบทรัพย์สินทางศาล (Judicial Forfeiture Proceeding) ต่อไป⁴⁸

4.5.1.10. การริบทรัพย์สินทางแพ่งไม่ขัดรัฐธรรมนูญ การริบทรัพย์สินทางแพ่งแม้จะกระทบกรรมสิทธิ์ในการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน และสร้างภาระให้กับเจ้าของทรัพย์สินในการพิสูจน์ว่าตนเป็นเจ้าของที่แท้จริงและได้มาโดยสุจริต (United State v. All Funds in "The Anaya Trust" Account, 1997 WL 578662(N.D.Cal.1997))⁴⁹ ก็ไม่ถือว่าขัดรัฐธรรมนูญ เพราะสิทธิของจำเลยในคดีอาญาตามรัฐธรรมนูญ ไม่ถูกนำมาใช้ในกระบวนการริบทรัพย์สินทางแพ่ง เช่น จำเลยในคดีริบทรัพย์สินทางแพ่งไม่มีสิทธิในการปรึกษาทนาย(Right to counsel)(United State v. 817 N.E. 29th Drive, Wilton Manors, 175 F.3d 1304, 1331 n.14(11th Cir 1999))⁵⁰

การริบทรัพย์สินทางแพ่งสามารถนำมาใช้บังคับให้มีผลย้อนหลังได้ ไม่ถือเป็นการขัดรัฐธรรมนูญ⁵¹ เช่น ทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด ให้รวมถึงเงินที่ได้จากการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดที่กระทำผิดก่อนวันที่กฎหมายป้องกัน และปราบปรามการฟอกเงินใช้บังคับในปี 1986 (United State v. Monaco, 194 F.3d 381(2nd Cir. 1999)) รวมทั้งการไม่นำหลัก "Double Jeopardy" หรือหลักการห้ามฟ้องซ้ำในคดีอาญาเดียวกันมาใช้ในคดีริบทรัพย์สินทางแพ่ง (United State v. Urserly, 518 U.S. 267 (1996))⁵² เป็นต้น

4.5..2. การริบทรัพย์สินด้วยกระบวนการทางอาญา

4.5..2.1.การริบทรัพย์สินทางอาญามีคำพิพากษาของศาลอาญา (Criminal Forfeiture require a conviction on a Criminal Court) ตาม TITLE 18 > PART I > CHAPTER 46 > Section 982 บัญญัติว่า " เมื่อศาลได้พิพากษาว່บุคคลใดได้กระทำความผิด ตาม

⁴⁸ James R. Richards. Transnational Criminal Organization, Cybercrime, and Money Laundering, pp. 196 – 197.

⁴⁹ Stefan D.Cassella, *supra* note 31, p. 94.

⁵⁰ Stefan D.Cassella, *supra* note 31, p. 142.

⁵¹ The Civil Asset Forfeit Reform Act of 2000, Section 981(a)(1)(c).

⁵² Stefan D.Cassella, *supra* note 31, p. 131.

Section 1956, Section 1957 หรือ Section 1960 ทรัพย์สินของบุคคลนั้นจะต้องถูกริบให้ตกเป็นของรัฐ ไม่ว่าทรัพย์สินนั้นจะเป็นสิ่งหาทรัพย์สิน อสังหาริมทรัพย์ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดอย่างหนึ่งอย่างใด หรือเป็นทรัพย์สินที่มีร่องรอยได้มาจากกระทำความผิดเหล่านั้น (The court, in imposing sentence on a person convicted of an offense in violation of section 1956, 1957, or 1960 of this title, shall order that the person forfeit to the United States any property, real or personal, involved in such offense, or any property traceable to such property.) "

ดังนั้น ในการริบทรัพย์สินทางอาญา(Criminal Forfeiture) ได้นั้น ศาลอาญาจะต้องมีคำพิพากษาว่าจำเลยได้กระทำความผิดอาญามาก่อน จึงจะสามารถดำเนินมาตรการการริบทรัพย์สินทางอาญาได้หากศาลยกฟ้องก็ไม่สามารถดำเนินการริบทรัพย์สินได้ เช่น ศาลมีคำพิพากษายกฟ้องในคดีฉ้อโกงโดยทางไปรษณีย์(Mail Fraud) ซึ่งเป็นความผิดมูลฐาน(Predicate Offence) หมายความว่า การริบทรัพย์สินในคดีฉ้อโกงต้องถูกยกฟ้องด้วย แต่ไม่กระทบถึงเกี่ยวกับคดีกิจกรรมฉ้อโกงและองค์กรมิชอบด้วยกฎหมาย(RICO)และการริบทรัพย์สินในคดี RICO ด้วย (United State v. Goodson, 2001 WL 135726 (E.D. La.2001))⁵³ เพราะคดี RICO รัฐไม่มีข้อจำกัดในการริบแต่อาจริบทรัพย์สินบางอย่างที่จำเลยที่ได้มาก่อนเริ่มมีคำสั่งริบ เช่น ผู้อ้างสิทธิไม่สามารถต่อสู้ว่าทรัพย์สินที่จำเลยโอนให้นั้น ได้มาหลังจากจำเลยไม่ได้กระทำความผิดแล้วริบไม่ได้ (United State v. BCCL Holding (Lexemberg) S.A. (Pittition of Banque Indosuez),961F. Supp.282,(D.D.C. 1997)) หรือทรัพย์สินที่จำเลยได้มาหลังจากได้มีคำสั่งอายัดในชั้นก่อนพิจารณาคดีสามารถริบได้ แต่ทรัพย์สินที่ได้มาหลังจากที่มีคำสั่งริบทรัพย์สินเบื้องต้นยังไม่สามารถริบได้ (United State v. BCCL Holding (Lexemberg) S.A. (Pittition of Bank of Australia), 1997)) มีการแก้ไขคำสั่งเดิมได้(by, 994 F. Supp. 18 (D.D.C. 1997))⁵⁴

4.5..2.2. ต้องเป็นทรัพย์สินเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดตามคำพิพากษาเท่านั้น(Only Property Involve in the Offense of Conviction May Be Forfeited) การริบทรัพย์สินทางอาญานั้น โดยหลักจะริบได้ก็เฉพาะแต่ทรัพย์สินที่ศาลได้มีคำพิพากษาให้ริบ เช่น จำเลยถูกฟ้องว่าจำหน่ายยาเสพติดมีมูลค่า 5,000 ดอลลาร์ และมีการยึดเงินจำนวน 43,000 ดอลลาร์จากเงินซุกตัวของจำเลยได้ การริบทรัพย์สินก็ต้องริบตามจำนวนเท่ากับจำนวนที่ศาลตัดสินว่า

⁵³ Stefan D.Cassella, Civil and Criminal Forfeiture Procedure Part II, p.1.

⁵⁴ Ibid, p.2.

ในความผิดอาญา(ริบได้ 5,000 ดอลลาร์) เหมือนกับกรณีการสมคบที่จำกัดเฉพาะกลุ่มคนที่กระทำความผิดเท่านั้น (United State v. Garcia- Guizar, 160 F.3d 511(9th Cir 1998))⁵⁵

4.5..2.3 การริบทรัพย์สินทางอาญาสามารถริบได้ ตราบเท่าที่สามารถเชื่อมโยงกับการกระทำผิดได้(Nexus to offense) ยกเว้นผลประโยชน์ที่ไม่ใช่ของจำเลยริบไม่ได้ เช่น ครั้งหนึ่งมีการเชื่อมโยงการดำเนินการระหว่างฟาร์มกับกัญชา ฟาร์มจะต้องถูกริบ จำเลยตามคำพิพากษาไม่สามารถโต้แย้งได้ว่า การริบทรัพย์สินสามารถทำได้เฉพาะแต่ทรัพย์สินของจำเลยที่ใช้ในการกระทำผิดเท่านั้น จำเลยตามคำพิพากษาจะต้องรับผิดชอบในทรัพย์สิน ซึ่งถือว่าเป็นส่วนของการกระทำผิดซึ่งกันและกัน(United State v. White, 166 F. 3d 948(1st Cir. 1997))⁵⁶

4.5..2.4 ต้องเป็นทรัพย์สินของจำเลยเท่านั้นที่อาจถูกริบได้(Only the Defendant Property Can Be Forfeited) จะเห็นว่าการริบทรัพย์สินทางอาญานั้นถือเป็นโทษทางอาญาอย่างหนึ่ง⁵⁷ จะริบได้ก็ต้องเป็นทรัพย์สินเฉพาะของจำเลยที่กระทำความผิดเท่านั้น (United State v. Norman, 1999 WL 959254 (E.D. La. 1999))⁵⁸ เช่น จำเลยกระทำความผิดในนามบริษัท เฉพาะผลประโยชน์ของจำเลยเท่านั้นในสายที่จะต้องถูกริบ ไม่ใช่ตัวบริษัท หรือทรัพย์สินของบริษัท(United State v. Riley, 78F.3d 367(8th Cir. 1996) หรือจำเลยมีข้อต่อสู้ว่าทรัพย์สินที่ถูกริบนั้นเป็นของบริษัทไม่ใช่ของจำเลย โดยบริษัทไม่ได้ส่วนในการกระทำผิดก็ริบไม่ได้ จะริบได้เฉพาะผลประโยชน์ของจำเลยที่อยู่ในบริษัทนั้น(United State v. Lester, 85 F. 3d 1409 (9th Cir.1996))

ทรัพย์สินของจำเลยที่ถูกริบตามคำพิพากษา หมายความว่ารวมถึงสิทธิต่างๆ ของจำเลยที่จะได้รับจากการชำระหนี้เงินกู้ในอนาคต (United State v. O' Dell, 247 F.3d 655(6th Cir.2001))⁵⁹ หรือทรัพย์สินของจำเลยที่อยู่ในความครอบครองของบุคคลภายนอกเพื่อหลีกเลี่ยงการทำธุรกรรมสามารถริบได้เพราะเป็นทรัพย์สินที่เป็นความผิดตามกฎหมายอั้งยี่ และองค์การทุจริต (Racketeer Influenced and Corrupt Organization หรือ RICO (United State v.

⁵⁵ Ibid, p.2.

⁵⁶ Ibid, p.4.

⁵⁷ Title 18 Part I Chapter 46 Section 982 (Criminal Forfeiture).

⁵⁸ Stefan D.Cassella, *supra* note 56, p.3.

⁵⁹ Ibid, p.2.

BCCL Holding (Luxembourg) S.A. (Petition of Chawla), 46 F.3d 1185, 1190 (D.C. Cir), cert. Denied, Chawla v. United State, 515 U.S. 1160 (1995))⁶⁰

4.5..2.5. ทรัพย์สินของบุคคลภายนอกอาจถูกริบได้ (Property Held by Third-Party Nominees may be Forfeited) โดยหลักการริบทรัพย์สินทางอาญากระทำได้แต่เฉพาะทรัพย์สินของจำเลยที่ศาลมีคำพิพากษาว่าได้กระทำความผิดแล้วเท่านั้น แต่มีบางกรณีที่ทรัพย์สินของบุคคลภายนอกที่อยู่ในข่ายที่อาจถูกริบทรัพย์สินได้ เช่น รถยนต์ที่เป็นชื่อของบิดาจำเลยแต่เพียงในนาม ถ้าจำเลยเป็นเจ้าของที่แท้จริง รถยนต์นั้นก็อาจถูกริบได้(United State v. Norman, 1999 WL 959254(E.D. La.1999))⁶¹

การริบทรัพย์สินทางอาญานั้น ศาลจะดูที่การกระทำของบุคคลเป็นสำคัญ โดยไม่สนใจว่าบริษัทซึ่งถือเป็นนิติบุคคลคนหนึ่งเป็นผู้กระทำผิดหรือไม่ กล่าวคือถ้าจำเลยใช้บริษัทกระทำผิดในทางอาญาบริษัทก็ไม่ตกเป็นจำเลยด้วยอีกคนหนึ่ง ผลประโยชน์ซึ่งอาจจะถูกริบได้ ก็เฉพาะแต่ทรัพย์สินของจำเลยในบริษัท จะริบตัวบริษัท หรือทรัพย์สินอื่นของบริษัทที่มีใช้ของจำเลยไม่ได้ (United State v. Riley, 78F.3d 367(8th Cir. 1966) แต่ถ้าทรัพย์สินของบริษัทกลายเป็นของจำเลย ทรัพย์สินนั้นก็ต้องถูกริบ (United State v. BCCL Holding(Lexemberg) S.A. (Pittition of ICIC Investment), 795 F. Supp. 477, 497(D.D.C. 1992))

4.5..2.6. ผลประโยชน์จากทรัพย์สินของจำเลยที่บุคคลอื่นถือครอง หรือเป็นหุ้นส่วนรวมอยู่ด้วยอาจถูกริบ (Defendant May Forfeit His Interest in Property Held by Tenants in Common or Partnership) ทรัพย์สินของจำเลยที่ถูกริบ ขณะที่บุคคลอื่นครอบครองอยู่ ผลประโยชน์ที่เกิดจากทรัพย์สินนั้นย่อมตกเป็นของรัฐ เช่น การริบผลประโยชน์ของจำเลย 25 % ในห้างหุ้นส่วนสามัญ เป็นผลให้รัฐได้รับผลประโยชน์จากทรัพย์สินของห้างหุ้นส่วนนั้น 25 % ด้วย (United State v. Johnston, 13 F. Supp.2d 1316 (M.D. Fla. 1988))⁶² หรือทรัพย์สินที่จำเลยเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วย ถูกใช้ไปในการกระทำความผิด โดยจำเลยไม่ได้แบ่งทรัพย์สินส่วนของจำเลยไว้ ถ้าจำเลยถูกพิพากษาว่ากระทำความผิดผลประโยชน์ของจำเลยอาจถูกริบตามส่วนที่ถือครอง

⁶⁰ *Ibid*, p.2.

⁶¹ *Ibid*, p.4.

⁶² *Ibid*, .p.5.

4.5..2.7 ทรัพย์สินที่ถูกถ่ายโอน หลังจากปรากฏข้อเท็จจริงว่าผู้ซื้อไม่สุจริตสามารถ
 ริบได้ (Property transferred after-the-fact to non-bona fide purchasers can be forfeited)
 เช่น ทรัพย์สินที่โอนให้กับนายความเป็นคำจ้างว่าความ(United State v. Moffit, Zwerling &
 Klemler, PC, 83 F. 3d 660(4 th Cir. 1996))⁶³ หรือผู้รับบริจาคทรัพย์สินไม่ถือว่าเป็นผู้ซื้อสุจริต
 เช่น องค์การสุขภาพสัตว์ได้รับบริจาครถยนต์เล็กซ์(Lexus)⁶⁴ จากจำเลยให้เป็นของขวัญ
 ผู้รับบริจาคไม่ใช่ผู้ซื้อสุจริต (United State v. Mc Corkle, 143 F. Supp. 2d 1311(M.D. Fla.
 2000))⁶⁵

โดยหลักการริบทรัพย์สินทางอาญาดังกล่าวเฉพาะทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด
 เท่านั้น แต่เมื่อข้อเท็จจริงปรากฏว่าผู้ซื้อ/ผู้รับโอนไม่สุจริต ทรัพย์สินที่ถูกโอนกันต่อๆ กันมาก็
 ย่อมไม่มีผลในทางกฎหมายสามารถริบได้ ภายใต้หลัก "Relation back doctrine" อย่างไรก็ตาม
 ตามหลักความสัมพันธ์ย้อนหลังมีข้อจำกัดที่สำคัญ กล่าวคือจะไม่นำมาใช้กับกรณีทรัพย์สินที่มี
 อยู่ก่อนการกระทำความผิด⁶⁶

ภายใต้หลัก "Relation back doctrine"⁶⁷ ถือว่าการโอนทรัพย์สินไปให้
 บุคคลภายนอก(Third Party) อาจเป็นโมฆะ(voided) กล่าวคือ ทรัพย์สินตกเป็นของรัฐนับตั้งแต่
 มีการกระทำความผิด หลักการนี้บัญญัติขึ้นมาเพื่อป้องกันมิให้จำเลยพยายามโอนทรัพย์สินไป
 ให้กับบุคคลภายนอกก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษา บุคคลภายนอกที่ไม่เห็นด้วยก็มีสิทธิยื่นคำร้อง
 คัดค้านในกระบวนการให้ความช่วยเหลือเบื้องต้น (ancillary proceeding)(United State v.
 Gillbert, 244 F.3d 888, 902 n.38 (11th Cir.2001))⁶⁸

คดี United States V Bennett, 252 F. 3d 559 (2d Cir. 2001) ได้อธิบายว่า
 กระบวนการเรียกทรัพย์สินที่จำเลยโอนไปให้กับบุคคลภายนอกคืน เป็นไปตามบทบัญญัติ
 Section 853(c) and (n)(6)(B) ซึ่งเป็นเรื่องการริบทรัพย์สินในคดีอาญา แต่บุคคลภายนอกก็มี

⁶³ Ibid, p.5.

⁶⁴ Ibid, p.76.

⁶⁵ Ibid p.43.

⁶⁶ Ibid p.44.

⁶⁷ See Title 18 U.S.C. 1963 (c) ; 21 U.S.C. 853 (c).

⁶⁸ Stefan D.Cassella, *supra* note 56, p.43.

คดี *United States V. Saccocia*, 165 Supp. 2d 103 (D.R.I. 2001) ได้อธิบายว่า หลักความสัมพันธ์ย้อนหลัง ไม่ยกเว้นแม้แต่กรณีของค่าทนายความ เพราะรัฐถือว่าเป็นทรัพย์สินที่จะต้องถูกริบเช่นกัน ทนายความจะต้องแสดงให้เห็นว่าตนเป็นผู้ซื้อสุจริต(bona fide purchaser)⁶⁹

หลักความสัมพันธ์ย้อนหลังเป็นไปตามบทบัญญัติ มาตรา 853(n)(6)(B) ซึ่งกำหนดขอบเขตของหลักการดังกล่าวว่า จะไม่มีผลต่อทรัพย์สินที่มีอยู่ก่อนที่ผู้ร้องยังเป็นผู้ซื้อสุจริต⁷⁰ เช่น ผลประโยชน์ที่ได้มาจากทรัพย์สินที่กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด จะต้องตกเป็นของรัฐ นับตั้งแต่เริ่มมีการสมคบกัน ภายใต้ มาตรา 853(n)(6)(A) ผู้ร้องต้องแสดงให้เห็นว่า ผลประโยชน์ที่ได้มานั้น ได้มาก่อนที่จะสมคบกระทำความผิด มิฉะนั้นจะต้องถูกริบตกเป็นของรัฐ(*United States V. Mc Clung*, 6 F. Supp. 2d 548(W.D. Va.1998))⁷¹

หลักความสัมพันธ์ย้อนหลังจะยกเว้นเฉพาะกรณีของบุคคลภายนอกในฐานะเป็นผู้ซื้อที่สุจริตเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้จำเลยถ่ายโอนทรัพย์สินที่จะต้องถูกริบไปยังบุคคลอื่นที่มิใช่ในฐานะผู้ซื้อโดยสุจริต(*United States V. Hooper*, 229 F.3d 818(9th Cir.2000))⁷²

ถ้าบุคคลภายนอกทำให้ทรัพย์สินที่จะต้องถูกริบหมดสิ้นไป รัฐก็ไม่อาจเรียกทรัพย์สินอื่นทดแทนคืนได้(*United States V. Moffitt, Zwerling & Kemler*, 83 F.3d 660(4th Cir 1996)) แต่รัฐก็สามารถใช้กระบวนการทางศาลยื่นฟ้องต่อศาลสหรัฐฯ เพื่อเรียกคืนทรัพย์สินดังกล่าวได้⁷³

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า หลักความสัมพันธ์ย้อนหลัง(Relation back doctrine) มีผลให้ทรัพย์สินใดๆ ที่ได้มาจากการกระทำความผิดต้องตกเป็นของรัฐทั้งสิ้น นับตั้งแต่วันที่กระทำความผิดเกิดขึ้น และมีข้อสังเกตว่า หลักการดังกล่าวนี้ มีลักษณะคล้ายๆ กับหลัก "ผู้รับโอนไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอน" ซึ่งเป็นหลักการที่ปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย เห็นได้ว่า แม้จะเป็นการริบทรัพย์สินทางอาญาก็ตาม แต่ก็มีหลักกฎหมายแพ่งสอดแทรกอยู่ด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ กฎหมายป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินของไทยก็ได้บัญญัติหลักการนี้ไว้ตลอดคั้งว่า การจำหน่าย จ่าย โอน หรือเปลี่ยนสภาพทรัพย์สินเกี่ยวกับการกระทำความผิด ไปก็

⁶⁹ *Ibid*, p.45.

⁷⁰ *Ibid* ,p.44.

⁷¹ *Ibid*, p.70.

⁷² *Ibid*, p.70.

⁷³ *Ibid*, p.45.

ครั้งและไม่ว่าจะอยู่ในความครอบครองของบุคคลใด โอนไปเป็นของบุคคลใด หรือปรากฏหลักฐานทางทะเบียนว่าเป็นของบุคคลใด⁷⁴

4.5..2.8. การริบทรัพย์สินอาจรวมถึงเงินค่าทนายความ

คดี United States V. Register, 182 F. 3d 820(11th Cir. 1999) ได้อธิบายว่า ถ้าทนายความยอมรับอสังหาริมทรัพย์ที่มีชื่ออยู่ในบัญชีรายการทรัพย์สินที่จะต้องถูกริบเป็นเงินค่าทนายความ หากจำเลยถูกตัดสินว่าเป็นผู้กระทำความผิด ค่าทนายความก็ต้องถูกริบตกเป็นของรัฐด้วย เพราะถือว่าทนายความนั้นเป็นผู้ซื้อไม่สุจริต ตาม มาตรา 853(c)⁷⁵

คดี United States V. Register, 182 F. 3d 820(11th Cir. 1999) ได้อธิบายว่า ในคดีที่จำเลยรับสารภาพไม่ต่อสู้คดี ค่าทนายความอาจถูกริบได้⁷⁶

4.5..2.9.การริบทรัพย์ทางอาญาอาจรัฐธรรมนูญ หากการริบทรัพย์ทางอาญาไปกระทบของสิทธิของประชาชน(Bill of Right) ตามรัฐธรรมนูญที่บัญญัติรับรองสิทธิดังกล่าว ได้แก่ สิทธิได้รับคำปรึกษาจากทนายในการต่อสู้คดี(Right to counsel) ตามรัฐธรรมนูญ สหรัฐฯ ข้อที่ 6 (The sixth amendment) บัญญัติว่า “ ในการดำเนินคดีอาญา ผู้ถูกกล่าวหาจะมีสิทธิที่ได้รับการพิจารณาดีจากรัฐอย่างเปิดเผยและรวดเร็ว, โดยคณะลูกขุนของรัฐและท้องถิ่นที่มีการกระทำผิดเกิดขึ้นอย่างยุติธรรมตามกฎหมาย และจะต้องได้รับทราบลักษณะรายละเอียดและสาเหตุที่ถูกกล่าวหา, มีสิทธิเผชิญหน้าพยานที่เป็นปฏิปักษ์ต่อเขาและจะต้องรับฟังพยานอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ถูกกล่าวหา และมีผู้ช่วยในการให้คำปรึกษาต่อสู้คดี(In all criminal prosecution, the accused shall enjoy the right to a speedy and public trial, by impartial jury of the state and district wherein the crime shall have been committed, which district shall have been previously ascertain by law, and to be informed of the nature and cause of accusation; to be confronted with the witnesses against him; to have compulsory process for obtaining witnesses in his favor, and to have the assistance of counsel for his defense.) ” ดังนั้นการริบเงินค่าทนายความในคดีอาญาจึงกระทบสิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลยตามรัฐธรรมนูญจึงกระทำไม่ได้((United States V. Ianniello,(1985);United States V. Badalamenti,(1985) ; United States V. Rogers,(1985))และยังเห็นว่าเป็นการขยายอำนาจที่

⁷⁴ พระราชบัญญัติฟอกเงินฯ มาตรา 3 วรรคท้าย.

⁷⁵ Stefan D.Cassella, *supra* note 56,p.44.

⁷⁶ *Ibid* .

รัฐธรรมนูญจึงกระทำไม่ได้((United States V. Ianniello,(1985);United States V. Badalamenti,(1985) ; United States V. Rogers,(1985))และยังเห็นว่าเป็นการขยายอำนาจที่กฎหมายให้ไว้สำหรับทรัพย์สินออกไปอย่างเกินขอบเขต แต่ถ้าเป็นการโอนกรรมสิทธิ์ให้ทนายความเพื่อเป็นการอำพราง(shame transaction) ก็ไม่เป็นการขัดขวางอำนาจการทรัพย์สินของศาลได้⁷⁷

อย่างไรก็ตามกระทรวงยุติธรรมสหรัฐยังคงยึดหลักว่า การทรัพย์สินซึ่งโอนไปยังทนายความเป็นค่าว่าความนั้น ไม่ถือว่าเป็นการขัดรัฐธรรมนูญของสหรัฐฯ หรือเจตนารมณ์ของรัฐสภา ตราบใดที่ทนายผู้รับโอนนั้นเป็นผู้ซื้อ(purchaser)ที่สุจริต และไม่รู้ข้อเท็จจริงของเรื่องนั้นมาก่อน(United States V. Badalamenti,1955 ; United States V. Rogers,(1985))⁷⁸ ดังนั้นก่อนที่พนักงานอัยการจะทำการขอให้ริบ หรืออายัดทรัพย์สินที่ทนายความได้รับโอนมาจากจำเลย เพื่อเป็นการชำระค่าว่าความ จะต้องได้รับอนุมัติจากผู้ช่วยอธิบดีกรมอัยการฝ่ายคดีอาญาเสียก่อน

และทำนองเดียวกัน การที่พนักงานอัยการตกลงใจว่าจะไม่ริบทรัพย์สินดังกล่าวก่อนเช่นเดียวกัน⁷⁹ โดยคำขอเช่นนี้จะต้องยื่นต่อผู้อำนวยการกองทรัพย์สิน (Director of the Asset Forfeiture Office) ณ กรุงวอชิงตัน ดี. ซี. เพื่อเสนอต่อผู้ช่วยอธิบดีกรมอัยการพิจารณาต่อไป

4.5.2.10. ทรัพย์สินที่มาจากกิจกรรมฉ้อโกง ซึ่งผิดกฎหมาย RICO รัฐไม่มีข้อจำกัดในการริบทรัพย์สินดังกล่าวที่เกี่ยวกับความผิด และสามารถริบทรัพย์สินอื่นที่ได้มาก่อนที่จะเริ่มมีคำสั่งริบทรัพย์สิน เช่น ผู้ร้องไม่สามารถต่อสู้ว่าทรัพย์สินที่ได้รับมาจากจำเลยโดยการโอนผ่านทางอิเล็กทรอนิกส์เกิดภายหลังจากจำเลยมิได้กระทำความผิดแล้วไม่ได้ (United States V.BCCI Holdings(Luxembourg) S.A. (Petition of Banque Indosuez), 961 F. Supp. 282(D.D.C. 1997))⁸⁰ นอกจากนี้ การริบทรัพย์สินเดียวกันและพร้อมกัน ตามกฎหมายสองฉบับ ได้แก่ Section 982 และ กฎหมายฉ้อโกง(Racketeer Influenced and Corrupt Organization หรือ RICO) ไม่ถือเป็นการเพิ่มโทษ(United States V. Saccocia, 823 F.Supp. 994(D.R.I. 1993), aff d, 58 F. 3d 754 (1st Cir.1995)⁸¹

⁷⁷ วันชัย ศรีนวนรัตน์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 39, น. 139.

⁷⁸ เพิ่งอ้าง, น. 140.

⁷⁹ เพิ่งอ้าง.

⁸⁰ Stefan D.Cassella, *supra* note 56, p.5.

⁸¹ *Ibid*, p.85.

คดี United States V. Ware, 2000 WL 1827590(M.D. Tenn. Dec. 8, 2000) ได้ อธิบายว่า การริบทรัพย์สินทางอาญาไม่ถือว่าเป็นการขัดหลัก “ Double Jeopardy ”

เพราะกฎหมายริบทรัพย์สินทางอาญารัฐสภามีเจตจำนงที่จะให้อำนาจในการลงโทษ ที่หลากหลายสำหรับตัดสินลงโทษความผิดที่เหมือนกันในเวลาเดียวกัน⁸²

นอกจากนี้การริบทรัพย์สินอย่างเดียวกันในความผิดอาญาในคดีที่แตกต่างกันไม่ได้ เกี่ยวข้องกับหลัก “ Double Jeopardy ” เพราะว่ามูลฐานความผิดในการริบทรัพย์สินไม่ เหมือนกัน และการริบทรัพย์สินก็เป็นส่วนหนึ่งของคำพิพากษา ไม่ได้แยกต่างหากออกจาก ความผิด(United States V. Ruedlinger, 1997 WL 807925(D. Kan. 1997))⁸³

4.5.2.12. วิธีพิจารณาการรับฟังพยานหลักฐานการริบทรัพย์สินทางอาญารัฐจะต้อง พิสูจน์โดยปราศจากข้อสงสัย(Prove beyond reasonable doubt) เนื่องจากการริบทรัพย์สินทาง อาญาผูกติดกับคำพิพากษา ศาลที่มีเขตอำนาจคือศาลอาญา ในการพิจารณาคดีเหนือบุคคล(In Personam Jurisdiction) กล่าวคือเจ้าของทรัพย์สินจะต้องถูกฟ้องเป็นจำเลยในคดีอาญาเสียก่อน ประเด็นในการพิจารณาคดีก็คือเจ้าของทรัพย์สินที่ตกเป็นจำเลยนั้นเป็นผู้กระทำผิดตามฟ้อง หรือไม่ โดยรัฐมีภาระในการพิสูจน์ความผิดของจำเลยโดยใช้หลักการพิสูจน์โดยปราศจากข้อ สงสัยนั้น⁸⁴

4.6. ทนายความกับการถูกตรวจสอบการทำธุรกรรมกับลูกค้า

แนวความคิดในการตรวจสอบธุรกรรมของทนายความนั้น สืบเนื่องมาจากการที่ ทนายความได้พาลูกค้าไปให้ถ้อยคำกับเจ้าหน้าที่ ป.ป.ง. และทนายความได้ถูกสอบสวนและ พิมพ์มือ มาตรการนี้ทนายความบางท่านเห็นว่าไม่เหมาะสมควรยกเลิกเสียการตรวจสอบทนาย ควรทำเฉพาะบางรายที่เห็นว่าทำหน้าที่เกินกว่าวิชาชีพทนายความ หรือเข้าไปเกี่ยวข้องสัมพันธ์ กับลูกค้าเป็นพิเศษเท่านั้น⁸⁵

ในทางปฏิบัติ กรณีที่ทนายความที่เป็นตัวแทนเจ้าของทรัพย์สินที่ถูกดำเนินการตาม กฎหมายฟอกเงิน เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบจะต้องสอบสวนให้ปรากฏชื่อ สกุล อาชีพ ใบอนุญาต

⁸² Ibid, p.85.

⁸³ Ibid, p.85.

⁸⁴ James R. Richards, *supra* note 56, p.197.

⁸⁵ ลัก กอแสงเรือง, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 3, น. 41.

ให้ประกอบอาชีพทนายความ การจดทะเบียนนิติบุคคล รวมถึงที่ตั้งสำนักงาน ระยะเวลาในการประกอบอาชีพทนายความ ความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับผู้ที่ถูกดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สิน วัตถุประสงค์ที่เข้ามาช่วยเหลือผู้ถูกดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สิน พร้อมลงลายมือชื่อและพิมพ์มือ ก่อนการสอบสวนต่อไป⁸⁶

เนื่องจาก วิชาชีพทนายความเป็นอาชีพที่ต้องรักษาความลับของลูกค้าไม่สามารถเปิดเผยได้ เพราะทนายความอยู่ในฐานะที่รู้ความลับของลูกค้า เป็นเอกสิทธิ์และหน้าที่ที่จะไม่เปิดเผยความลับ หากทนายความเปิดเผยความลับนั้น โดยประการที่น่าจะเกิดความเสียหาย ถือว่าเป็นการผิดมารยาททนายความ พ.ศ. 2482 ข้อ 3 และผิดกฎหมายอาญา มาตรา 323 อีกส่วนหนึ่ง

โอกาสที่ทนายความในคดีฟอกเงินจะถูกตรวจสอบการทำธุรกรรม มีความเป็นไปได้ค่อนข้างสูง เพราะสภาพข้อจำกัดทางด้านกฎหมายที่ค่อนข้างจะรัดกุม แทบจะไม่เปิดโอกาสให้ทนายความทำหน้าที่เกินกว่าวิชาชีพทนายความ หรือเข้าไปเกี่ยวข้องกับลูกค้าเป็นพิเศษ เพราะหากก้าวล่วงเลยเส้นแบ่งดังกล่าวมาข้างต้น ตัวทนายความเองก็ต้องถูกดำเนินการเช่นเดียวกับลูกค้า ในส่วนของทรัพย์สินก็ต้องถูกดำเนินการตามมาตรการทางแพ่งคือถูกริบให้ตกเป็นของแผ่นดิน

การตรวจสอบธุรกรรมทนายความนั้น โดยปกติถ้าเข้าไปเกี่ยวข้องกับผู้กระทำความผิดจะต้องถูกตรวจสอบทรัพย์สินทั้งสิ้น เช่น ไปติดต่อสัมพันธ์กับผู้ค้ายาเสพติด และเป็นตัวแทนรับเงินค้ายา ดังนั้นถือว่าทนายความผู้นั้นเป็นผู้กระทำความผิดเสียเอง หรือถ้าเป็นการให้คำแนะนำหรือชี้ช่องทางต่าง ๆ เพื่อให้ลูกค้ารอดพ้นจากการถูกตรวจสอบตามกฎหมายฟอกเงิน ก็อาจเป็นผู้สนับสนุนหรือสมคบกระทำความผิดฐานฟอกเงินแต่ถ้าเป็นกรณีที่ทนายความช่วยลูกค้าในขอบเขตของกฎหมาย เช่น การให้คำแนะนำตามขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม แต่ถ้าแนะนำให้ทำเอกสารเท็จอ้างเท็จดังนี้ถือว่าอยู่นอกขอบเขตของกฎหมาย เป็นต้น

4.7. ค่าทนายความกับมาตรการรับทรัพย์สิน

⁸⁶ สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน, คำแนะนำในการสอบสวนปากคำทนายความ, รวมกฎหมายป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง ระเบียบและประกาศที่เกี่ยวข้องสำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน (กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์ครุสภาลาดพร้าว, 2544) : 195.

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 242 ได้บัญญัติเกี่ยวกับทนายความไว้ดังนี้ “ ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐด้วยการจัดหาทนายความให้ตามที่กฎหมายบัญญัติ ในกรณีที่ผู้ถูกควบคุมหรือคุมขังไม่อาจหาทนายความได้ รัฐต้องให้ความช่วยเหลือโดยจัดหาทนายความให้โดยเร็ว

ในคดีแพ่งบุคคลย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ ”

จะเห็นได้ว่า ทนายความได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการดำเนินคดี ทั้งในทางแพ่งและอาญา โดยทางอาญากฎหมายจะบัญญัติไว้ในระดับที่เข้มข้นกว่าทางแพ่ง กล่าวคือรัฐต้องจัดหาทนายความให้ ดังเช่น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญา มาตรา 173 ที่กำหนดให้คดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

สำหรับในคดีแพ่งกฎหมายบัญญัติไว้แต่เพียง สิทธิได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติไว้เท่านั้น โดยมีได้กล่าวถึงสิทธิการมีทนายเหมือนเช่นในคดีอาญาแต่อย่างใด ดังนั้นในคดีแพ่ง การที่มีผู้อ้างตัวว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สินจึงมิได้รับการคุ้มครองตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญา มาตรา 173 ดังคำพิพากษาฎีกาที่ 2617/2543 ได้วินิจฉัยกรณีดังกล่าวนี้ว่า การดำเนินคดีให้รับทรัพย์สินตาม พ.ร.บ. มาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ฯ เป็นกระบวนการพิเศษไม่ใช่การดำเนินการกระบวนการพิจารณาคดีอาญาในความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดทั่วไป ผู้อ้างตัวเป็นเจ้าของทรัพย์สินอาจเป็นจำเลยหรือบุคคลอื่นก็ได้ เพราะเป็นการอ้างฐานะว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สิน ไม่ใช่ในฐานะจำเลย การไต่สวนคำร้องของผู้อ้างตัวเป็นเจ้าของในการรับทรัพย์สินดังกล่าว จึงไม่อยู่ภายใต้บังคับ ป.วิ.อ. มาตรา 173 ที่ศาลต้องตั้งทนายความให้ก่อนเริ่มพิจารณา แม้เป็นการไต่สวนคำร้องในคดีความผิดฐานมีเฮโรอีนไว้ในความครอบครองเพื่อจำหน่าย ซึ่งมีอัตราโทษที่ศาลต้องตั้งทนายความให้จำเลยก่อนเริ่มพิจารณา

ในส่วนของทนายความ เมื่อได้ให้บริการทางด้านกฎหมายแก่ลูกความแล้ว โดยปกติก็ย่อมต้องได้รับเงินค่าบริการตอบแทนจากการทำงานของทนายความนั้น กล่าวคือเงินค่าทนายนั้น เป็นเงินค่าตอบแทนที่ลูกความให้แก่ทนายในการรับเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำ ว่าความให้ ทั้งนี้เงินจำนวนดังกล่าวขึ้นอยู่กับ ความยากง่ายของคดีและมูลค่าทรัพย์สินซึ่งคดีพอกเงินส่วนมากมีทุนทรัพย์สูง เพราะผลตอบแทนจากการกระทำผิดมักสร้างรายได้ให้กับผู้กระทำผิดมีมูลค่ามหาศาล จึงทำให้การต่อสู้คดีประเภทนี้ ทนายความต้องมีความละเอียดรอบคอบและมี

ประสบการณ์ด้านนี้อย่างพอสมควร และคดีฟอกเงินเป็นคดีที่มีความยุ่งยากมาก เกี่ยวข้องทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญา เอกสารประกอบคดีมีเป็นจำนวนมาก ดังนั้นเงินค่าทนายความในคดีในลักษณะนี้จึงสูงตามลักษณะและประเภทของคดี และทนายความส่วนใหญ่ก็มักจะไม่รับว่าความประเภทนี้เท่าไร เพราะเห็นว่าเป็นคดีสกปรก คงมีทนายความจำนวนหนึ่งซึ่งไม่มากนัก รับว่าความคดีประเภทนี้⁸⁷ ดังนั้นจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่ต้องมีเงินส่วนหนึ่งที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยนำมาเป็นค่าจ้างทนายในการว่าความรับแก้ต่างในคดีของตนมาจากรายได้การกระทำความผิดมูลฐาน (Predicate Offense) ซึ่งประโยชน์ตรงนี้ผู้ต้องหา หรือจำเลยในคดีฟอกเงินไม่สมควรจะได้รับ เพราะหากหลุดพ้นคดีไปแล้วเท่ากับเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิดสามารถนำประโยชน์ที่ได้จากการประกอบอาชญากรรมไปใช้เป็นทุนรอนในการประกอบอาชญากรรมอย่างไม่มีวันจบสิ้น

เท่ากับเป็นการทำลายหนทางการไปสู่ความสำเร็จในการบังคับใช้กฎหมายป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินให้สมดังเจตนารมณ์ของกฎหมาย

ดังนั้นเพื่อตัดช่องโอกาสของเหล่าบรรดาอาชญากร ที่จะใช้ช่องว่างของกฎหมายโดยอาศัยทนายความผู้มีความรู้ความชำนาญอย่างมืออาชีพ (Professional) ในการให้คำปรึกษาชี้แนะช่องทางเพื่อมิให้ตนต้องตกอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายฟอกเงิน ซึ่งหากทนายความได้ทำเช่นนั้นก็ไม่สมควรที่จะได้รับเงินค่าทนายตอบแทน และอาจต้องตกอยู่ในข่ายฐานเป็นผู้สนับสนุนผู้กระทำความผิดฐานฟอกเงินด้วยอีกส่วนหนึ่ง ตรงนี้จึงต้องหาเส้นแบ่งให้ชัดเจนระหว่างงานในหน้าที่และงานนอกหน้าที่ที่มีลักษณะเป็นความสัมพันธ์พิเศษ ซึ่งจะทำให้เกิดความชัดเจนในทางปฏิบัติแก่ผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้อง

หากพิจารณาถึงขั้นตอนการฟอกเงินก็จะพบว่าเส้นแบ่งระหว่างงานในหน้าที่และงานนอกหน้าที่ที่มีลักษณะเป็นความสัมพันธ์พิเศษอยู่ตรงที่ ลูกความได้กระทำความผิดมาแล้วเป็นคดีและมาปรึกษาเพื่อต่อสู้คดีหรือไม่ เพราะเมื่อเป็นคดีความเกิดขึ้นแล้ว บทบาทหน้าที่ของทนายความที่ได้กระทำไปก็จะได้รับความคุ้มครอง เช่น ลูกความถูกจับดำเนินคดีฐานฟอกเงิน และมาพบเพื่อปรึกษาความ ตรงนี้เป็นกระทำในหน้าที่ของทนายความที่จะต้องสอบถามลูกความถึงเรื่องราวข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น ขั้นตอนนี้แม้ทนายความจะได้รู้ข้อความจริงว่าลูกความที่ได้เข้ามาปรึกษาความกับตนนั้นได้กระทำความผิดจริงตามที่ถูกกล่าวหา ก็เป็นเอกสิทธิ์และหน้าที่ของทนายความที่จะไม่เปิดเผยความลับของลูกความตน หากการเปิดเผยความลับนั้นน่าจะเกิดความเสียหายซึ่งไม่อยู่ภายใต้มาตรา 16 ของกฎหมายฟอกเงินซึ่งอยู่ในขั้นตอนของก่อนหรือขณะ

⁸⁷ ทนายความ(ปกปิดนาม), สัมภาษณ์.

ปรึกษาความกับตนนั้นได้กระทำผิดจริงตามที่ถูกกล่าวหา ก็เป็นเอกสิทธิ์และหน้าที่ของ ทนายความที่จะไม่เปิดเผยความลับของลูกค้าตน หากการเปิดเผยความลับนั้นน่าจะเกิดความ เสียหายซึ่งไม่อยู่ภายใต้มาตรา 16 ของกฎหมายฟอกเงินซึ่งอยู่ในขั้นตอนของก่อนหรือขณะ กระทำผิดฐานฟอกเงิน เช่น ในขั้นตอนก่อนเป็นคดี กฎหมายฟอกเงินได้กำหนดหน้าที่ ทนายความ⁸⁸ ที่ดำเนินการหรือให้คำแนะนำในการทำธุรกรรมที่เกี่ยวกับการลงทุนหรือเคลื่อนย้าย เงินทุน หากมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าธุรกรรมนั้นเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด หรือเป็นธุรกรรมที่มีเหตุอันควรสงสัย ทนายความต้องรายงานธุรกรรมนั้นต่อสำนักงาน ป.ป.ง.⁸⁹ หรือเป็นกรณีที่ยรายงานแต่รายงาน หรือแจ้งโดยแสดงข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อความจริง ที่จะต้องแจ้ง ทนายความท่านนั้นก็ต้องรับโทษหนักขึ้น⁹⁰ เช่น การจดทะเบียนบังหน้าจัดตั้งเป็น ห้างหุ้นส่วน หรือบริษัทประกอบการทางเศรษฐกิจขึ้นหลายๆ บริษัท เป็นนายหน้า รับจ้างอง รับซื้อขายฝากที่ดินอสังหาริมทรัพย์ ให้กู้เงินได้ดอกเบี้ย ซื้อขายหุ้น หรือลงทุนข้ามชาติข้าม ประเทศ โอนเงินเข้าโอนเงินออกนอกประเทศ ฯลฯ ทนายความจะต้องไม่มีส่วนรู้เห็นเป็นใจกับ การกระทำเหล่านี้ของลูกค้า หากมีเหตุอันควรสงสัยก็ต้องรายงานให้ทางสำนักงาน ป.ป.ง. ทราบ

สำหรับขั้นตอนภายหลังการกระทำผิด ในขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ลูกค้ามาพบและ ปรึกษาความเพื่อว่าความแก้ต่างให้แทนตน บทบาทหน้าที่ของทนายความในขั้นตอนนี้จึงไม่ตก อยู่ภายใต้ มาตรา 16 แต่จะไปตกอยู่ภายใต้ พ.ร.บ. วิชาชีพทนายความ และประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความแพ่ง เกี่ยวกับการตั้งตัวแทนในการว่าความแทนตน และการว่าคดีให้ลูกค้า ก็นายความก็สามารถดำเนินการได้โดยอิสระ ทนายความที่ดีเมื่อทราบว่าลูกค้าของตน กระทำผิด ก็ต้องแนะนำลูกค้าให้รับสารภาพและตรวจสอบความถูกต้องและความชอบของ หลักฐานตามกรอบของกฎหมาย ตรงนี้เงินค่าทนายที่ลูกค้าจ่ายเป็นค่าตอบแทนในการปรึกษา

⁸⁸ พระราชบัญญัติฟอกเงินฯ มาตรา 16

⁸⁹ พระราชบัญญัติฟอกเงินฯ มาตรา 62 บัญญัติว่า " ผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตาม มาตรา 16 ต้องระวางโทษปรับไม่เกินสามแสนบาท "

⁹⁰ พระราชบัญญัติฟอกเงินฯ มาตรา 63 บัญญัติว่า " ผู้ใดรายงานหรือแจ้งตาม มาตรา 16 โดยแสดงข้อความอันเป็นเท็จหรือปกปิดความจริงที่ต้องแจ้งให้พนักงานเจ้าหน้าที่ ทราบต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับตั้งแต่ห้าหมื่นบาทถึงห้าแสนบาท หรือทั้งจำทั้ง ปรับ "

ทนายความก็ตกอยู่ในข่ายฐานเป็นผู้ที่กระทำการใดๆ เพื่อมิให้ผู้กระทำความผิดถูกลงโทษ ซึ่งกรณีนี้ แม้ว่าจะอยู่ในขอบเขตของการทำหน้าที่ทนายความก็ตามแต่ถ้ากระทำไม่สุจริต แม้จะ

กระทำหลังความผิดเกิด การกระทำความผิดกล่าวก็เป็นความผิด⁹¹ ต้องรับโทษ เช่นเดียวกับตัวการ นอกจากนี้ในส่วนตัวของทนายความนั้นก็อาจถูกลงโทษ เช่น ถอดถอนใบอนุญาตว่าความ ส่วนทรัพย์สินคือเงินค่าทนายในการรับเป็นที่ปรึกษาว่าความให้ก็ต้องถูกริบ ตามมาตรการทางแพ่ง

อย่างไรก็ตามทนายอาจเปิดเผยข้อมูลที่ได้รับโดยหน้าที่ได้ ในกรณีที่ลูกความกล่าวหาว่า ทำผิดอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อต่อสู้ในการพิจารณาข้อกล่าวหาเหล่านั้น หรือกรณีที่ลูกความปรึกษาว่า จะกระทำการใดที่เป็นความผิดอาญา ทนายความอาจเปิดเผยข้อความนี้ได้ เช่น เพื่อป้องกัน ความเสียหายที่จะเกิดแก่ผู้ที่ได้รับผลร้ายจากการที่ลูกความจะกระทำผิด⁹² แต่ความข้อนี้ หมายความว่าถึงการที่ลูกความจะกระทำผิดในเวลาข้างหน้า ไม่ใช่การกระทำผิดที่ลูกความได้ กระทำมาแล้วและมาปรึกษาเพื่อต่อสู้คดี ซึ่งเป็นกรณีตาม มาตรา 16

จะเห็นว่าบทบาทของทนายความในคดีฟอกเงินนั้นแคบมาก ทนายความที่รับว่า ความให้กับลูกความจะต้องระมัดระวังมิให้การกระทำหน้าที่ของตนเกินขอบเขต และต้องเป็นการ กระทำที่สุจริตด้วย เพราะตนจะรับว่าความ และให้คำปรึกษาลูกความได้แต่เฉพาะกรณีที่เกิด เป็นคดีแล้ว ซึ่งเป็นการต่อสู้คดีตามขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทนายความนั้นจึงสมควร ได้รับเงินค่าตอบแทน นอกจากนั้นเป็นเรื่องของการทำหน้าที่ทนายความเกินขอบเขต ไม่ว่าจะเป็น เรื่องการดำเนินของทนายความระหว่างเป็นคดีที่ไม่สุจริต งานในหน้าที่ก่อนเป็นคดีซึ่งถือเป็น งานนอกหน้าที่ที่มีลักษณะเป็นความสัมพันธ์พิเศษกับลูกความในคดีฟอกเงิน ซึ่งในที่สุดเงินค่า ทนายก็ต้องถูกริบ

สำหรับเงินค่าทนาย(attorney's fee) ในประเทศสหรัฐฯ ในทางอาญาก็เป็นเรื่อง ของจำเลยโอนทรัพย์สินให้กับบุคคลภายนอกซึ่งเป็นทนายความ ที่ลูกความจ่ายให้เพื่อเป็นค่า

⁹¹พระราชบัญญัติฟอกเงินฯ มาตรา 7 บัญญัติว่า “ ในความผิดฐานฟอกเงิน ผู้ใด กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ ต้องระวางโทษเช่นเดียวกับตัวการในความผิดนั้น.

(1).....

(2)กระทำการใดๆ เพื่อช่วยเหลือให้ผู้กระทำความผิดหลบหนีหรือ เพื่อมิให้ผู้กระทำความผิดถูกลงโทษหรือเพื่อให้ได้รับประโยชน์ในการกระทำความผิด”

⁹² Canons, ข้อ 37, อ้างจาก, หลักวิชาชีพนักกฎหมาย, น.133.

ปรึกษาคดีอาจถูกริบได้ เช่น จำเลยไม่ให้การต่อสู้คดี แต่จำเลยได้จ่ายเงินให้กับทนายความก็อาจถูกริบได้(United State v. Matta-Timmins, 81 F.Supp. 2d 193(D.Mass. 2000)) หรือเงินค่าทนายซึ่งเป็นเงินสดเก็บอยู่ในกล่องกระดาษสามารถริบได้ (United State v. Moffitt & Zwerling, 846 F. Supp. 463, 467 (E.D. Va. 1994)) ถ้าค่าที่ปรึกษาในการต่อสู้คดีเป็นอสังหาริมทรัพย์ซึ่งเป็นสินทรัพย์ที่ต้องถูกริบ เมื่อจำเลยถูกตัดสินว่ากระทำผิด ค่าปรึกษาความก็ต้องถูกริบเพราะถือว่าเป็นบุคคลภายนอกไม่สุจริตด้วย ตาม มาตรา 853(c)

การริบเงินค่าทนาย(attorney's fee) ในทางอาญาอยู่ภายใต้หลัก "Relation back doctrine" และเมื่อรัฐได้ทำการริบเงินค่าทนายจากทนายจำเลยๆ ก็มีภาระต้องแสดงถึงการได้มาซึ่งเงินนั้นโดยสุจริต (United State v. Saccoccia, 165 F. Supp. 2d 103(D.R.I. 2001) ดังนั้นทรัพย์สินที่โอนให้กับนักกฎหมาย(Lawyer) เสมือนเป็นค่าทนาย(attorney's fee) อาจถูกริบได้ (United State v. Moffitt, Zwerling & Kemler, PC, 83 F.3d 660 (4th Cir. 1996))

ส่วนในทางแพ่ง ถือว่าทรัพย์สินใดที่มีเหตุอันควรสงสัยว่าเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับความผิด ทรัพย์สินนั้นต้องตกเป็นของรัฐเท่านั้น ไม่มีทางที่จะตกเป็นของบุคคลอื่นไปได้เลย เช่น เงินดอลลาร์ที่ได้มาจากกิจกรรมที่ผิดกฎหมายจะต้องถูกริบ แม้ว่าผู้ร้องจะได้เงินเหล่านั้นมาจากแหล่งเงินที่สะอาดก็ตาม(เทียบเคียงคดี United State v. Cuartes, 155 F. Supp. 2d 1338 (S.D. Fla 2001)) ดังนั้นถ้าเป็นทรัพย์สินของจำเลยที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด จำเลยก็ไม่มีสิทธิที่จะแสวงประโยชน์จากทรัพย์สินเหล่านั้น แม้แต่กระทั่งเงินค่าทนายที่จำเลยจ้างให้ว่าความต่อสู้คดีแทนตนก็จำต้องถูกริบเพราะเป็นเงินที่ไม่สุจริต

อย่างไรก็ตาม แม้การว่าความของทนายความจะกระทำโดยสุจริต หากพิจารณาถึงค่าตอบแทนที่เป็นตัวเงิน ซึ่งเป็นทรัพย์สินก็เป็นการยากยิ่งที่จะแบ่งแยกระหว่างทรัพย์สินที่ได้มาโดยชอบกับทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด ทำให้เงินค่าตอบแทนทนายความส่วนหนึ่งหรือเป็นทั้งหมดจึงอาจเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด เว้นแต่จะสามารถพิสูจน์ได้ว่าทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินที่สุจริต ซึ่งก็เป็นการยากที่จะพิสูจน์ได้เช่นนั้น ไม่ว่าด้วยเหตุผลประการใดก็ตาม ข้อจำกัดเหล่านี้ทำให้ทรัพย์สินทั้งหมดก็ย่อมตกเป็นของแผ่นดิน ไม่มีทางที่จะเป็นไปในทางอย่างอื่นไปได้ แทนที่ลูกความจะมีสิทธิในส่วนของทรัพย์สินเป็นของตนเองตามจำนวนที่เหมาะสมสมควรแก่ฐานานุรูป เมื่อเป็นเช่นนี้ก็อาจทำการการอำนวยการความยุติธรรมของทนายความต้องเสียไป เพื่อความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจำเลยก็สมควรที่ได้เข้าถึงความยุติธรรมได้เสมอภาคเท่าเทียมกันกับผู้อื่น ขณะที่ทนายความก็สมควรที่จะได้รับค่าตอบแทนในการว่าความหรือ Attorney's Fee ในสัดส่วนที่เหมาะสม